

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ІШПОРТАЛЮК ОЛЕНА ВІКТОРІВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри політології
та державного управління
д.політ.н., професор
_____ Чальцева О.М.
« ____ » _____ 20__ р.

МОЛОДЬ ЯК АГЕНТ ЗМІН В ПУБЛІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Кваліфікаційна робота

Науковий керівник:
Мацшина І.В., професор кафедри
політології та державного управління,
к. політ. н., професор
Оцінка: ____ / ____ / ____

(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: ____ (підпис) _____

Вінниця 2025

АНОТАЦІЯ

Шпорталюк О. В. Молодь як агент змін в публічній політиці під час війни – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття наукового ступеня «Магістр» за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У роботі досліджено роль молоді як агента змін у публічній політиці в умовах повномасштабної війни. Розглянуто сучасні теоретичні підходи до молодіжної участі та трансформацію державної молодіжної політики. Особлива увага приділена механізмам залучення молоді до ухвалення управлінських рішень на національному, регіональному й місцевому рівнях. У дослідженні аналізується інституційна архітектура молодіжної політики, функціонування молодіжних рад як консультативно-дорадчих органів, а також роль молодіжних ініціатив як інструменту трансформації державної політики в умовах кризи. Особливу вагу має регіональне дослідження на прикладі Вінниччини, де розглядаються практики молодіжної участі на регіональному і місцевому рівнях, виявляються позитивні практики та виклики, що стоять перед молодіжною політикою. Методи дослідження: аналіз наукових джерел, порівняльний аналіз європейських і українських моделей молодіжної участі, узагальнення практик реалізації молодіжної політики. Наукова новизна полягає в уточненні ролі молоді як агента змін у контексті воєнного стану, розробленні підходу до оцінювання ефективності молодіжної участі у формуванні публічних політик та формулюванні рекомендацій щодо вдосконалення механізмів залучення молоді до ухвалення рішень на всіх рівнях управління. Результати роботи можуть бути використані органами влади, молодіжними радами й громадськими організаціями для розроблення ефективніших програм молодіжної політики та у навчальних курсах.

Ключові слова: молодь, участь, молодіжна політика, національна стратегія, молодіжна рада, ініціативи.

Бібліограф.: 130 найм.

ABSTRACT

Shportaliuk Olena. Youth as an Agent of Change in Public Policy During Wartime

Qualification work for the degree of Master's Degree in speciality 0413 Management and administration. Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

This thesis examines the role of youth as agents of change in public policy under conditions of full-scale war. It considers contemporary theoretical approaches to youth participation and the transformation of state youth policy. Special attention is devoted to mechanisms for involving young people in managerial decision-making at national, regional, and local levels. The research analyzes the institutional architecture of youth policy, the functioning of youth councils as advisory bodies, and the role of youth initiatives as tools for transforming state policy in crisis conditions. Regional research based on the Vinnytsia region example is particularly significant, examining youth participation practices at regional and local levels, identifying positive practices and challenges facing youth policy. Research methods include analysis of scientific sources, comparative analysis of European and Ukrainian models of youth participation, and generalization of youth policy implementation practices. Scientific novelty lies in clarifying the role of youth as agents of change within the context of martial law, developing an approach to assessing the effectiveness of youth participation in public policy formation, and formulating recommendations for improving mechanisms of youth involvement in decision-making at all governance levels. The research results can be utilized by government authorities, youth councils, and public organizations for developing more effective youth policy programs and in educational courses.

Key words: youth, participation, youth policy, national strategy, youth council, initiatives.

Bibliography: 130 item

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДІ ЯК АГЕНТА ЗМІН У ПУБЛІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ.	13
1.1. Молодь як суб'єкт публічної політики	14
1.2. Теоретико - методологічні засади та трансформація молодіжної політики України	21
РОЗДІЛ 2. МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	30
2.1. Концептуальні та нормативно-правові засади державної молодіжної політики України	30
2.2. Інституційна архітектура молодіжної політики в Україні на національному рівні	43
2.3. Молодіжні ініціативи як інструмент трансформації публічної політики в умовах війни	55
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПРАКТИК МОЛОДІЖНОЇ УЧАСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ, МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ	60
3.1. Регіональний рівень молодіжної участі на прикладі Вінниччини: інституційні механізми, практики та виклики.	60
3.2. Місцевий рівень молодіжної участі на прикладі міста Вінниці	68
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЄС – Європейський Союз

УМФ – Український молодіжний Фонд

МКВ – Молодіжний Конгрес Вінниччини

ВМЦ – Всеукраїнський молодіжний центр

ВПО – внутрішньо переміщені особи

ВМТГ – Вінницька міська територіальна громада



ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена зростаючою роллю молоді як чинника суспільних трансформацій в умовах політичних, соціальних та безпекових викликів, спричинених повномасштабною війною в Україні. Молодіжна участь у публічній політиці набуває якісно нового змісту, а отже потребує наукового осмислення. Особливого значення набуває вивчення механізмів залучення молоді до прийняття рішень, ефективності молодіжної політики та форм співпраці з органами публічної влади на різних рівнях.

Публічна політика за останні роки в Україні зазнала суттєвого реформування, що зумовлено модернізацією державного управління, євроінтеграційним курсом та викликами, спричиненими повномасштабною війною. Молодіжна політика як складова державної політики є одним з ключових напрямів трансформації, оскільки молодь розглядається не лише як соціально демографічна група, а як активний суб'єкт суспільних змін та стратегічний ресурс розвитку країни.

У цьому контексті особливого значення набуває перехід від патерналістської моделі взаємодії держави з молоддю до моделі партнерства, участі та співтворення політик. Нормативно-правові оновлення, поява молодіжних рад як інституційних механізмів участі, розвиток молодіжних центрів, цифрових сервісів і програм підтримки засвідчують формування в Україні сучасної молодіжної політики, орієнтованої на потреби, інтереси та потенціал молодих людей. Цей процес засвідчує перегляд ролі молоді: від її позиціонування як пасивного об'єкта державної політики – до визнання активним суб'єктом і повноправним партнером у виробленні рішень, що впливають на розвиток громад та держави.

Такі зміни набувають особливої ваги в умовах війни, коли молодь одночасно перебуває в зоні підвищених ризиків і відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості суспільства, розвитку громад, волонтерських практик та

процесів відновлення. За цих умов трансформація молодіжної політики та механізмів залучення молоді до ухвалення рішень стає критично важливою. Попри помітний прогрес у модернізації законодавства та інституційної бази, у сфері молодіжної участі все ще зберігається низка невирішених проблем, що потребують подальшого опрацювання та системного вдосконалення. Тому аналіз змін у молодіжній політиці, результативності інструментів залучення та практик реалізації молодіжних ініціатив є необхідним для глибшого розуміння сучасних процесів державотворення та ролі молоді в них.

Стан наукової розробленості теми. Проблематика участі молоді у формуванні та реалізації публічної політики є предметом дослідження широкого кола українських та зарубіжних науковців. Теоретичні засади молодіжної політики та соціально-політичної активності молоді висвітлювали у своїх працях Є. Бородін [7], А. Васильєв [9], М. Головатий [19], Г. Коваль [41], Н. Мєтьолкіна [50], Р. Сторожук [108] та інші дослідники. Організаційно-правові механізми реалізації молодіжної політики на національному та регіональному рівнях аналізували О. Кулик [47], І. Парубчак [70], М. Перепелиця [72], Г. Смокова [105] та інші. Становленням, викликами та перспективами розвитку займалися І. Пеша та Н. Тілікіна [111] та ін.

У міжнародному науковому дискурсі значну увагу приділено концепціям молодіжної участі, а також підходам і резолюціям Ради Європи, які розглядають молодь як актора демократичних процесів, а також стратегічним документам ООН, спрямованим на посилення ролі молоді у сталому розвитку суспільства. Вагомий внесок у теоретичне осмислення цих питань здійснив Н. Williamson [119], який у своїх працях аналізує молодіжну участь, едалтизм, права людини та професійну молодіжну роботу. Значним є й дослідження Т. Chevalier [118], що зосереджується на еволюції та трансформації молодіжної політики в Європі протягом останніх десятиліть, досліджуючи механізми залучення молоді до ухвалення рішень та розвиток молодіжних ініціатив. Важливе місце у формуванні порівняльного бачення молодіжної політики займають роботи Р. Loncle [123], яка спеціалізується на порівняльному аналізі європейських

молодіжних політик і моделей молодіжної участі, що дозволяє осмислити відмінності та спільні тенденції розвитку молодіжного сектору в різних країнах. Окрім зазначених авторів, у цій сфері працює широкий коло інших науковців, чий дослідження також формують сучасний дискурс молодіжної політики.

Разом із тим, роль молоді як агента змін у публічній політиці в умовах війни залишається недостатньо дослідженою. Недостатньо опрацьованими є питання трансформації молодіжної політики, нових форматів участі, волонтерської мобілізації, взаємодії молоді з органами влади в кризових ситуаціях, а також специфіки молодіжних ініціатив на рівні громад. У вітчизняному науковому середовищі бракує комплексних оцінок цих процесів.

Це зумовлює, попри наявність вагомого теоретичного підґрунтя, потребу подальшого наукового осмислення проблеми участі молоді як агента змін у публічній політиці під час війни, а також уточнення підходів і узагальнення актуальних практик.

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає в визначенні роль і особливості участі молоді як агента змін у формуванні та реалізації публічної політики в умовах війни, проаналізувати потенціал молодіжних ініціатив як інструменту трансформації державної політики. Поставлена мета обумовлює необхідність виконання таких завдань:

- 1) проаналізувати теоретико-методологічні підходи до розуміння молоді як соціального актора та агента змін у публічній політиці;
- 2) розкрити еволюцію державної молодіжної політики України, зокрема її трансформацію в умовах війни;
- 3) охарактеризувати сучасні міжнародні моделі та стандарти молодіжної участі, що застосовуються у процесах ухвалення рішень;
- 4) визначити інституційні механізми залучення молоді до формування та реалізації публічної політики в Україні на національному, регіональному та місцевому рівнях;
- 5) проаналізувати практики молодіжної участі в умовах війни;
- 6) дослідити молодіжні ініціативи Вінниччини як приклад реалізації участі

молоді у публічній політиці в умовах війни та процесів відновлення;

- 7) оцінити ефективність механізмів молодіжної участі з позиції їхнього впливу на публічну політику та сталість змін;
- 8) сформулювати рекомендації щодо вдосконалення державної та місцевої молодіжної політики з урахуванням викликів війни та ролі молоді як агента змін.

Об'єктом дослідження є суспільно-політична активність молоді в контексті трансформації публічної політики під час війни.

Предметом дослідження є інституційно-політичні та соціокультурні аспекти залучення молоді до процесів формування і реалізації публічної політики в умовах воєнного стану в Україні.

Методи дослідження. Порівняльний метод використаний для зіставлення українських практик молодіжної участі з міжнародними моделями Ради Європи, ЄС та ООН. Це дало можливість визначити спільні тенденції та специфічні особливості реалізації молодіжної політики в умовах війни.

У межах системного підходу молодь розглядається як підсистема суспільства, що виконує ключову роль у його динаміці та оновленні. Спираючись на структурно-функціональну традицію (Т. Парсонс), молодь виступає елементом соціальної системи, який забезпечує адаптацію, інтеграцію та відтворення соціальних норм, запроваджуючи нові моделі поведінки, практики комунікації та інноваційні формати участі. На концептуальному рівні системний підхід спирається на загальну теорію систем Л. Берталанфі, яка розглядає суспільство як комплекс взаємодіючих підсистем. Молодь у цьому контексті інтерпретується як соціальна підсистема, що перебуває у взаємозв'язку з політичною та інституційною системами, впливаючи на їхню адаптацію до нових умов.

У межах інституційного підходу дослідження спирається на неоінституціоналізм, який пояснює, як формальні норми та механізми державної молодіжної політики створюють інституційні умови для участі молоді та інституціоналізують молодіжні ради як елемент публічного управління. Теорія

інституційної логіки дозволяє проаналізувати взаємодію державної та молодіжної логіки участі, що формує практики співуправління, адвокації та громадянського залучення. Застосування концепції залежності від траєкторії дає змогу інтерпретувати становлення молодіжних інституцій як результат еволюції політики, зумовленої євроінтеграційним курсом України.

Структурно-функціональний підхід застосовано для дослідження функцій молоді в суспільстві та її ролі в підтриманні соціальної системи. Спираючись на концепцію Т. Парсонса, молодь розглядається як носій інноваційної, інтеграційної та комунікативної функцій, що проявляється через волонтерство, громадську активність та участь у прийнятті рішень. Аналіз показав, що активність молоді сприяє оновленню соціальних норм, посиленню демократичної легітимності влади та формуванню соціальної згуртованості, особливо в умовах воєнного стану.

Концепція мережевого врядування розглядає молодіжну участь як процес взаємодії множини акторів у горизонтальних мережах, заснованих на партнерстві та спільному виробленні рішень. У цьому підході молодіжні ініціативи виступають гнучкими механізмами мобілізації та координації дій у воєнний час. Мережеве врядування дозволяє пояснити, чому молодіжні мережі стають ефективними інструментами впливу на політику поза традиційною ієрархією влади.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що чим вищий рівень залучення молоді до процесів формування та реалізації публічної політики під час війни, тим більшою є ймовірність трансформації державної політики у напрямі підвищення її адаптивності, інноваційної, демократичності.

Наукова новизна дослідження полягає у поглибленому осмисленні ролі молоді як агента змін у публічній політиці в умовах війни та уточненні змісту цього поняття в сучасних українських реаліях. У дослідженні визначено особливості молодіжної участі в кризових умовах, окреслено нові форми активності та взаємодії молоді з органами влади, а також проаналізовано регіональні практики, зокрема на прикладі Вінниччини. Крім того,

запропоновано підхід до формування показників ефективності залучення молоді до творення публічних політик і кількісних механізмів оцінювання рівня її участі та впливу на процеси ухвалення рішень, що розширює інструментарій дослідження молодіжної політики. Уточнено інституційні та нормативні чинники, що визначають можливості молоді впливати на публічну політику у воєнний і післявоєнний період.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання отриманих результатів для вдосконалення державної та місцевої молодіжної політики, зокрема механізмів залучення молоді до ухвалення рішень. Напрацювання дослідження можуть стати основою для розроблення програм, рекомендацій та інструментів участі, що застосовуються органами влади, молодіжними радами, громадськими організаціями та центрами молодіжної роботи. Отримані результати також можуть бути використані у навчальних курсах і подальших наукових дослідженнях, а в регіональному вимірі – сприяти підвищенню ефективності молодіжних програм, зокрема на прикладі Вінниччини.

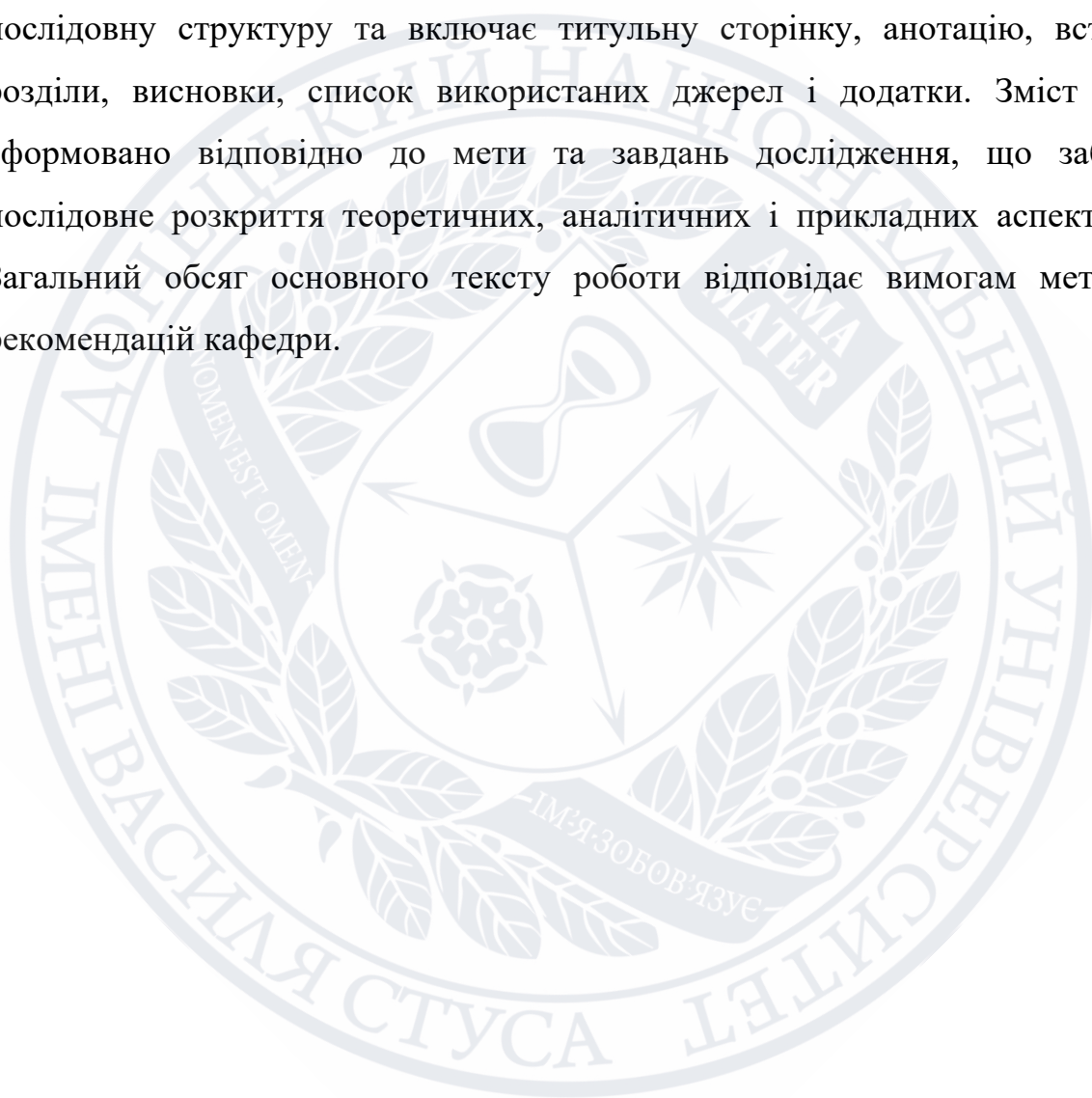
Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати магістерської роботи були апробовані на *IV Міжнародної науково-практичної конференції «Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень»*, що відбулася 05 листопада 2025 року у м. Вінниця. За результатами виступу опубліковано тези у збірнику матеріалів конференції, у яких представлено комплексну оцінку рівнів молодіжної активності Вінниччини із застосуванням сучасних моделей участі молоді.

Дослідження виконувалося в межах науково - дослідницької роботи кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса. Результати роботи використано в навчально - науковій діяльності кафедри під час підготовки матеріалів до наукових заходів, присвячених актуальним проблемам публічного управління в умовах воєнного стану.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна

(магістерська) робота виконана в рамках тематичного плану НДР Донецького національного університету імені Василя Стуса ініціативного фундаментального дослідження кафедри політології та державного управління: «Публічна політика і державне управління в умовах війни та повоєнного відновлення України» (реєстраційний номер 0123U101423).

Структура роботи. Магістерська робота має чітко вибудовану, логічно послідовну структуру та включає титульну сторінку, анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки. Зміст розділів сформовано відповідно до мети та завдань дослідження, що забезпечує послідовне розкриття теоретичних, аналітичних і прикладних аспектів теми. Загальний обсяг основного тексту роботи відповідає вимогам методичних рекомендацій кафедри.



РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДІ ЯК АГЕНТА ЗМІН У ПУБЛІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ

У сучасних умовах, коли суспільство та держава переживає глибокі соціальні, політичні, та ціннісні трансформації, роль молоді у публічній політиці набуває особливо важливого значення. Молодь займає особливе місце у процесі формування та реалізації публічної політики, адже виступає активним суб'єктом суспільних трансформацій і важливим чинником модернізації державного управління.

У даному розділі розкриваються теоретичні підходи до розуміння сутності публічної політики та місця молоді в ній, аналізуються поняття «молодь» і «молодіжна політика», визначаються соціальні та політичні роль та функції молоді у сучасному українському суспільстві. Особлива увага приділяється питанню участі молоді у формуванні та реалізації публічної політики, адже саме залучення молодого покоління до управлінських процесів є одним із ключових індикаторів демократичного розвитку держави.

Еволюція основних концепцій публічного управління традиційно розглядається через виділення ключових етапів, які демонструють трансформацію соціальних запитів, переосмислення демократичних цінностей і пошук нових управлінських парадигм. Як зазначає Н. Шевченко [116], розвиток цієї сфери відбувався поетапно, відображаючи трансформацію суспільних потреб, переосмислення демократичних цінностей та пошук ефективних моделей управління. Кожен етап характеризувався адаптацією принципів публічного управління до нових соціально-економічних і політичних умов, що сприяло формуванню сучасних підходів, орієнтованих на результативність, прозорість і залучення громадян до прийняття рішень.

Участь громадян є системоутворювальною умовою демократичного врядування. Забезпечення реальних каналів впливу на формування, ухвалення та оцінювання публічної політики підвищує її легітимність, покращує зміст та

якість управлінських та зміцнює довіру до інститутів влади Міжнародні організації визначають участь ключовим компонентом відкритого врядування, в межах якого прозорість, підзвітність та залучення зацікавлених сторін забезпечують підвищення ефективності демократичних інститутів і сприяють інклюзивному зростанню.

Принцип залучення громадян до процесу ухвалення рішень визначений у низці міжнародних актів і закріплений у національному законодавстві України, яке гарантує право кожного брати участь у вирішенні питань, що стосуються суспільного життя. Конституція України у ст. 5 та 38 [45] гарантує громадянам можливість брати участь в управлінні державними справами як безпосередньо, так і через обраних представників, а також забезпечує їхню участь у формуванні та реалізації публічної політики. Це положення відображає ключовий демократичний принцип – участь громадян у прийнятті рішень, які впливають на їхнє життя.

Механізми громадської участі детально врегульовано низкою нормативно-правових актів, серед яких Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» [88], «Про звернення громадян» [87], «Про громадські об'єднання» [84], а також відносно новий Закон України «Про публічні консультації» [93], який визначає порядок і форми взаємодії органів влади з громадськістю. Саме ці документи формують інституційну основу для реалізації принципів відкритості, прозорості та підзвітності влади, створюючи можливості для активної участі громадян у процесі вироблення та моніторингу публічної політики

Участь молоді є надзвичайно важливою в контексті розвитку демократичної держави, адже вона забезпечує оновлення суспільних підходів, сприяє формуванню культури участі та підвищенню ефективності управлінських рішень.

1.1 Молодь як суб'єкт публічної політики

У сучасному науковому дискурсі молодь розглядається не лише як

соціально-демографічна група, а як активний суб'єкт публічної політики, який володіє здатністю впливати на процеси ухвалення рішень, формування суспільних пріоритетів та реалізацію соціальних змін.

Розгляньмо молодь через призму ключових теоретичних підходів, які дозволяють комплексно охарактеризувати її роль як агента суспільних і політичних змін. У межах системного підходу молодь трактується як елемент соціальної системи, що виконує функції адаптації й оновлення, запроваджуючи нові норми, моделі поведінки та інноваційні практики, які зумовлюють суспільні трансформації. З позицій теорії політичних акторів молодь постає активним учасником політичного процесу, здатним формувати інтереси й потреби, впливати на порядок денний, консолідуватися в коаліції та просувати зміни через громадські ініціативи й адвокаційні дії. У межах теорії комунікативної дії Ю. Габермаса зміни розглядаються як результат суспільної взаємодії та комунікації, що визначає молодь як активного учасника публічного діалогу та рушія громадянської активності. Водночас у теорії соціальних змін молодь характеризується як ініціатор нових стилів життя, носій модернізаційних зрушень і джерело соціальних та культурних інновацій, що формують динаміку суспільного розвитку.

Молодь посідає особливе місце у структурі суспільства, виступаючи водночас і соціально-демографічною групою, і активним суб'єктом публічної політики. У науковій літературі поняття «молодь» розглядається з різних підходів – соціологічного, демографічного, психологічного, культурологічного тощо. Одне з перших наукових визначень цього поняття було запропоновано соціологом В. Лісовським, який зазначав, що «молодь – це покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в певному віці вже засвоїли освітні, професійні, культурні й інші соціальні функції [129]. Залежно від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 35 років» [111]. На думку дослідника, молодь визначається не лише віковою категорією, а й поколінням, об'єднаним спільністю поглядів, цінностей, соціальних орієнтирів і досвіду, що формується під впливом епохи.

На думку Т. Краснопольської, молодь представлена як найбільш динамічна частина суспільства, яка відзначається швидкими темпами професійного розвитку та створенням службової кар'єри. Проте проблеми перехідного періоду негативно впливають на становище молодого покоління. Виклики адаптації до сучасних політичних умов знижують їх соціальний статус і звужують можливості у сфері освіти та культури, водночас сприяючи зростанню злочинності, девіантної поведінки, рівня безробіття та соціальної нерівності [46].

Початкове нормативно-правове формування категорії «молодь» в Україні відбулося із ухваленням Закону України у 1993 році «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»: «молодь, молоді громадяни – громадяни України віком від 14 до 35 років [95]». Відповідно до чинного законодавства молодь – це «молоді особи віком від 14 до 35 років, які є громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах [92]».

Для більшості країн характерна відсутність правового визначення категорії «молодь». У нормативних документах замість неї переважають терміни «молоде населення» або «молоді люди». Деякі країни впроваджують закони, що стосуються «молодіжної роботи» або «роботи з дітьми та молоддю» не маючи врегульованої молодіжної політики на законодавчому рівні. У різних країнах категорія «молодь» має неоднорідні вікові рамки, що зумовлено специфікою соціально-економічного розвитку, культурними традиціями, законодавчими нормами та особливостями державної молодіжної політики [47].

Аналіз досвіду європейських країн у сфері молодіжної політики свідчить, що більшість із них відносять до категорії молоді осіб віком від 15 до 25 років. У 1981 р. ООН запропонувала міжнародну статистичну класифікацію, відповідно до якої терміни «молодь» та «молоді люди» охоплюють вікову групу від 15 до 24 років [35]. Такий підхід відображено і в низці резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, присвячених питанням розвитку молоді [100]. У межах статистичних досліджень ЄС становище молоді зазвичай аналізується у вікових межах 15-29 років [121], що підкреслює орієнтацію європейської молодіжної

політики на ширший віковий діапазон і врахування різних етапів соціалізації молодого населення.

Як соціально-демографічна група, молодь має специфічні характеристики, що виокремлюють її у структурі населення та зумовлюють потребу у формуванні цілеспрямованої державної молодіжної політики. За даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2022 р. молодь становила 24,3% населення країни, тобто майже кожного четвертого громадянина. Забезпечення належних умов для її розвитку вимагає системного державного управління та інституційної підтримки.

Після початку повномасштабного вторгнення чисельність молоді в Україні помітно скоротилася, і цей процес продовжується. Значна частина молодих людей виїхала за кордон у пошуках безпеки та стабільності, тоді як інші залишилися захищати державу або працювати над її відновленням. За таких умов державна молодіжна політика має бути спрямована на підтримку тих, хто залишається в Україні, створення можливостей для їхнього розвитку, а також формування механізмів повернення молодих українців, які тимчасово перебувають за кордоном.

Молодь є основою кадрового потенціалу держави, адже рівень її освіти, професійної підготовки та зайнятості безпосередньо впливає на економічну динаміку та майбутній розвиток України. Молодим людям притаманні гнучкість мислення, інноваційність і прагнення до громадської активності, що робить їх ключовим чинником модернізаційних процесів. Протягом усієї історії незалежної України молодь відігравала провідну роль у суспільних змінах. Зокрема, під час Революції Гідності (2013-2014 рр.) саме молоді люди – студенти та активна громадськість – стали рушійною силою протестів, відстоюючи демократичні цінності та європейський курс розвитку країни. За даними Д. Долини, молодь становила близько 38% від загальної кількості учасників протестів [34]. Зростання соціальної напруги у 2013 р. спричинило активізацію молодіжних рухів і організацій, зокрема націоналістичного спрямування.

Також показовим прикладом активної суб'єктності молоді стали протести

проти підписання законопроекту №12414, який, за оцінками експертів, створював загрозу ліквідації інституційної незалежності НАБУ та САП. Як зазначає А. Длігач, у цих подіях проявився новий суб'єкт громадянської дії, молодь, яка фактично очолила протестний рух. Молоде покоління виступало носієм запиту на справедливість, прозорість і підзвітність влади, демонструючи неприйняття авторитарних практик і стійкість до маніпуляцій або матеріальних стимулів [33].

За роки незалежності чисельність молодіжної когорти в Україні істотно скоротилася, що є наслідком загального демографічного спаду, міграційних процесів та змін у віковій структурі населення. Згідно даних державної служби статистики, в 1991 році чисельність молоді віком 14–35 років становила близько 16,2 млн осіб [25], а станом на 01.01.2022 року цей показник зменшився до приблизно 9,97 млн осіб. Частка молоді в загальній чисельності населення знизилася з 31,3 % у 1991 році до 24,5 % у 2022 році [26]. Таке скорочення відповідає загальній тенденції зменшення населення України.

Розподіл молоді за віком на рис. 1.1.

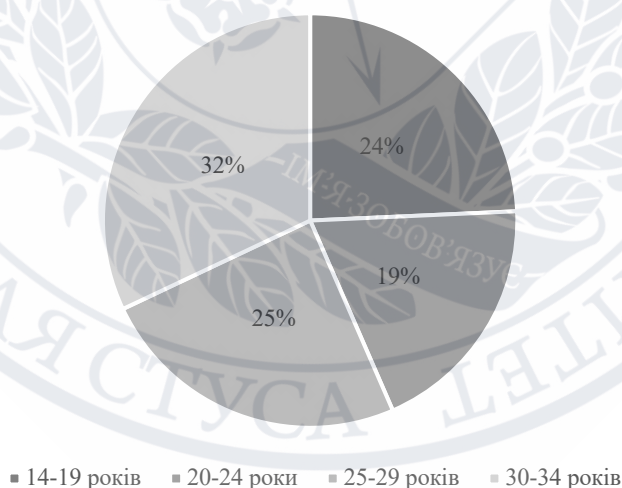


Рисунок 1.1 – Розподіл молоді за віком станом на 1 січня 2022 року (складено на основі [130])

Скорочення молоді частки населення зумовлене не лише загальним демографічним спадом, але й вираженим віковим дисбалансом, низьким рівнем

народжуваності, підвищеною еміграцією молодих людей та тривалою соціально-економічною нестабільністю. Молодь є найбільш мобільною віковою групою, тому міграційні процеси, зумовлені економічними факторами, освітньою міграцією чи пошуком кращих умов працевлаштування, істотно впливають на її чисельність.

Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією, значно посилила ці тенденції. Масова зовнішня та внутрішня міграція, тимчасова окупація окремих територій та економічна невизначеність призвели до суттєвих демографічних змін. Згідно з даними загальнодержавного вибіркового обстеження соціально-економічного стану домогосподарств (ОСЕСД), проведеного у грудні 2023-лютому 2024 р., станом на кінець 2023 р. в Україні проживало 31143,3 тис. осіб, з них молоді віком 14-29 років – 5823,3 тис. осіб [106]. За оцінками Міжнародної організації з міграції, станом на липень 2025 року кількість українців за кордоном у 2025 році перевищила 5,6 млн осіб, значну частку яких становлять молоді люди віком 18-34 роки [51].

Відповідно до офіційних даних Державної служби статистики, станом на 01.01.2022 року чисельність молоді віком 14-34 роки в Україні становила близько 9,97 млн осіб [26]. З огляду на те, що за період після повномасштабного російського вторгнення кордон України перетнули близько 6,5 млн громадян, з яких близько половини становлять молоді люди, орієнтовна чисельність молоді в Україні у 2024 р. може оцінюватися на рівні 6,5-7 млн осіб. Водночас зазначена оцінка є приблизною, оскільки не враховує той сегмент молоді, який виїхав за кордон ще до 2022 р. з економічних чи освітніх причин, що може додатково зменшувати фактичну кількість молодих громадян, які проживають на території України.

Проаналізувавши дані Державної служби статистики України, динаміку міграційного руху населення та частку молоді у цих процесах, можна констатувати скорочення чисельності молодіжної групи, що виникло під впливом цілої низки чинників: демографічного спаду, зменшення рівня народжуваності, високих показників еміграції та трансформацій у соціально-

економічній сфері. Протягом років незалежності чисельність молоді в Україні істотно зменшилася, що спричинило зміни у віковій структурі населення та знизило частку молоді в загальній демографічній структурі. Особливо помітне скорочення спостерігається після 2014 р., коли посилення воєнних дій та погіршення соціально-економічної ситуації стимулювали внутрішню та зовнішню міграцію. Міграційні процеси значно активізувалися після повномасштабного російського вторгнення у 2022 р. та призвели до того, що значна частина молоді була вимушена залишити країну в пошуках безпеки та стабільності. Унаслідок війни велика кількість молодих людей також була змушена переміщуватися до більш безпечних регіонів України або за кордон, що посилює загальне зменшення чисельності молодіжного населення.

Певні зміни у міграційних потоках молоді, зокрема студентської, відбулися після ухвалення 2 квітня 2024 року Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України» [83], якою було уточнено умови виїзду студентів-чоловіків за кордон. Міграційна ситуація зазнала подальших суттєвих трансформацій після прийняття Постанови Кабінету Міністрів України №1031 від 26 серпня 2025 р. [82], що передбачила спрощення порядку перетину державного кордону для чоловіків віком від 18 до 22 років під час дії воєнного стану. Запроваджені нормативні зміни суттєво вплинули на структуру та динаміку молодіжної міграції. Зокрема, спрощення правил виїзду призвело до зростання мобільності молодих чоловіків, частина яких почала виїжджати за кордон з метою навчання, працевлаштування, подорожей або тривалого проживання. Також спостерігається тенденція до міграції молодих людей парами, що вказує на формування більш стабільних міграційних намірів і зменшення ймовірності їх повернення у короткостроковій перспективі.

У 2024 р. Т. Костюченко та І. Волосевич у рамках дослідження ПРООН провели масштабне опитування «Вплив війни на молодь в Україні», спрямоване на відстеження соціальних змін під впливом повномасштабного вторгнення. Дослідження охоплювало шість ключових груп проблем, пов'язаних із життям

молоді в умовах війни. За його результатами, на питання «Чи хочете ви емігрувати з України?» 58% опитаних висловили бажання жити в Україні у майбутньому [16].

Втрата значної частини активного молодого населення суттєво послаблює потенціал держави щодо економічного зростання, реалізації соціальних реформ та модернізації суспільства. За таких умов державна молодіжна політика має бути спрямована на формування сприятливого середовища для збереження й розвитку молодіжного потенціалу, включаючи стимулювання народжуваності, підтримку молодих сімей та забезпечення якісних можливостей для освіти, працевлаштування й доступного житла в Україні. Важливим завданням є також створення безпечних умов життя, зниження рівня передчасної смертності, мінімізація масштабів еміграції та розширення можливостей для розвитку, участі й самореалізації молодих громадян у своїй державі.

Повномасштабна війна суттєво вплинула на систему публічного управління в Україні, спричинивши глибокі інституційні, кадрові та ціннісні трансформації. Органи влади були змушені швидко адаптуватися до умов воєнного стану, забезпечуючи безпеку, координацію гуманітарної допомоги, підтримку внутрішньо переміщених осіб та стійкість державних інститутів.

В умовах цих змін особливої ваги набуває роль молоді, яка проявляє високий рівень громадянської активності, волонтерства, участі в місцевому самоврядуванні та ініціативах відбудови громад. Саме молодь виступає каталізатором оновлення публічного управління, формуючи нові підходи до комунікації між владою й суспільством, впроваджуючи цифрові рішення та підтримуючи демократичні цінності навіть у кризових умовах. Саме молодь є рушійною силою суспільних трансформацій, здатною впливати на зміст і спрямованість публічної політики.

1.2 Теоретико-методологічні засади та трансформація молодіжної політики України

У межах публічної політики молодь розглядається не лише як об'єкт державної підтримки, а насамперед як агент змін, здатний впливати на зміст і якість управлінських рішень, ініціювати громадські ініціативи, спрямовані на посилення участі громадян у врядуванні, розвиток соціального капіталу та формування партнерських відносин між державою й громадянським суспільством. Роль молоді чітко визначена та закріплена в українському законодавстві, зокрема у Законі України «Про основні засади молодіжної політики» [92], який визначає молодь як стратегічний ресурс розвитку держави та партнерський елемент взаємодії влади й громадянського суспільства, закріплює принципи участі молоді у процесі ухвалення рішень, регулює створення молодіжних консультативно-дорадчих органів.

Держава гарантує участь молоді у публічному управлінні як на місцевому, так і на державному рівнях, забезпечуючи правові, організаційні та інституційні умови для її залучення до процесів прийняття рішень. Молодь є стратегічним ресурсом суспільства, оскільки саме вона формує потенціал соціально-економічного, культурного та політичного розвитку держави. У науковій літературі підкреслюється, що молоде покоління володіє високим рівнем адаптивності, відкритістю до інновацій, критичним мисленням і готовністю до соціальних перетворень. Саме тому участь молоді в процесах модернізації, децентралізації та відновлення країни після війни розглядається як один із ключових чинників сталого розвитку.

Громадянська активність молоді є одним із ключових чинників становлення та розвитку демократичного суспільства. Саме через залучення до суспільного життя формується культура довіри, відповідальності та взаємодії між громадянами і владними інституціями. Функціонування демократії неможливе без постійного діалогу між владою та громадськістю, у якому молодь відіграє роль рушійної сили громадських ініціатив, комунікацій і суспільного оновлення.

У теоретичному аспекті важливе значення має чітке визначення поняття «молодіжна політика». Це поняття охоплює широкий комплекс питань, що

стосуються соціального становлення, розвитку та самореалізації молоді [60]. Державна молодіжна політика спрямована на створення політичних, соціально-економічних, правових і організаційних умов, які забезпечують життєве самовизначення молодих людей, їхній інтелектуальний, моральний і фізичний розвиток, а також реалізацію творчого потенціалу – як в інтересах самої молоді, так і держави загалом.

Ефективність реалізації державної молодіжної політики значною мірою залежить від рівня активності молодого покоління, його готовності до партнерської взаємодії з органами влади та участі у прийнятті рішень. Важливою передумовою є усвідомлення молоддю власної відповідальності за підтримку й розвиток цієї політики [64].

Проблеми формування та реалізації молодіжної політики стали предметом численних досліджень українських учених, які вивчають її соціальні, політико-правові, державно-управлінські та організаційно-методичні аспекти. Теоретичні й методологічні засади молодіжної політики в Україні обґрунтовані у роботах Є. Бородіна [7], А. Васильєва [9], М. Головатого [20], Г. Коваля [41], Н. Метьюлкіної [50] та Р. Сторожука [108]. Питання організаційно-правових механізмів її впровадження на регіональному рівні висвітлювали О. Кулик [47], І. Парубчак [70], Г. Смокова [105]. У межах аналізу потреб і запитів сучасної української молоді вагомий внесок зробили дослідниці О. Балакірева [5] та І. Пеша та Н. Тількіна [74].

Окремі напрями впровадження молодіжної політики також стали предметом спеціалізованих досліджень: соціальна активність та участь молоді у громадському житті опрацьовані С. Приходьком [81] та О. Старинець [107]; питання зайнятості молоді – у працях І. Хохрякової [114]; розвиток молодіжного руху та громадських організацій – у роботах В. Головенька [21] та М. Канавця [39]. На місцевому рівні фундаментальні підходи до формування обґрунтованої молодіжної політики представлено в дослідженнях І. Пеші [73], а проблематика взаємодії влади та інститутів громадянського суспільства — у працях І. Артеменко [3]. Актуальний вимір трансформації молодіжної політики в умовах

воєнного стану аналізує Н. Тілікіна [111].

Загалом напрацювання українських учених демонструють різні концептуальні підходи до розуміння молодіжної політики. Так, М. Головатий визначає її як систему ідей та практичної діяльності, спрямованої на соціалізацію молоді й забезпечення відтворення трудового потенціалу [20]. М. Перепелиця наголошує на поєднанні нормативно закріплених положень і діяльності суб'єктів молодіжної політики щодо їх реалізації [72]. На думку І. Артеменко, молодіжна політика є складовою загальної державної політики, що регламентує діяльність суб'єктів соціальної сфери та спрямована на розв'язання проблем, що виникають у взаємодії молоді та суспільства [3].

Отже, українськими науковцями було визначено державну молодіжну політику як:

1. сукупність ідей, теоретичних положень про роль, місце, значення молодого покоління в суспільстві;
2. діяльність держави, спрямована на розв'язання ключових питань виховання, освіти, зайнятості, умов життя, організації дозвілля та забезпечення духовного і фізичного розвитку молоді;
3. конкретну діяльність суб'єктів молодіжної політики (органів влади, громадських організацій та інституцій громадянського суспільства), спрямовану на реалізацію визначених цілей і положень;
4. пріоритетний напрям державної політики, спрямований на формування сприятливих соціальних умов, гарантій та можливостей для повноцінного становлення, розвитку та самореалізації молодих громадян у особистісній і суспільній сферах.

Молодіжна політика становить собою комплексну сферу публічного управління, що охоплює ключові елементи соціальної структури суспільства та проявляється в усіх основних сферах життєдіяльності молоді – освітній, трудовій, економічній, сімейній та міграційній. Вона відображає актуальний соціальний стан молодого покоління та спрямована на забезпечення необхідних умов і гарантій його повноцінного розвитку. У цьому контексті молодіжна

політика постає як інструмент регулювання взаємовідносин між державою та молоддю, сприяючи її соціальному становленню та інтеграції в суспільні процеси.

Г. Коваль наголошує, що проблеми молоді та молодого покоління в будь-якому суспільстві, особливо в перехідні періоди його розвитку, слід розглядати у трьох взаємопов'язаних вимірах:

1. що держава і суспільство можуть надати молоді для її особистісного зростання, соціального та громадянського становлення, самореалізації;
2. що сама молодь здатна внести у розвиток суспільства та держави, сприяючи їх прогресу й стабільності;
3. яким чином можна найповніше розкрити та використати потенціал молодого покоління – як в інтересах самої молоді, так і на благо суспільства загалом [41].

Головним завданням державної молодіжної політики, на думку дослідника, має бути не лише подолання молодіжних проблем, а насамперед створення сприятливих умов для розвитку особистісних і громадянських якостей молодих людей, формування в них почуття відповідальності за власне життя, життя громади та держави.

Відповідно до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» [92], молодіжна політика визначається як напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, правових та організаційних умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей і молоді у суспільне життя, що реалізується в інтересах молодого покоління та за його безпосередньої участі.

Таким чином, молодіжна політика є стратегією формування умов, у яких молодь може стати активною та відповідальною частиною суспільства. Вона покликана стимулювати ініціативність молодих людей, сприяти їхній самореалізації, участі у визначенні державних пріоритетів і напрямів розвитку країни.

Провідне місце у формуванні глобальних підходів до політики щодо

молоді належить ООН, важливим етапом у цьому процесі стало ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН у 1965 р. «Декларації про розповсюдження серед молоді ідеалів миру, взаємної поваги та взаєморозуміння між народами» [23], декларація заклала фундаментальні принципи, що згодом стали основою для розроблення міжнародних стандартів молодіжної політики та практик молодіжної роботи. У подальші десятиліття ООН сформувала низку ключових міжнародних документів, що заклали фундамент сучасної молодіжної політики.

В. Баглик наголошує, що важливим етапом міжнародного нормотворення стала Лісабонська декларація з молодіжної політики та програм, що закликала держави інтегрувати молодіжний вимір у загальнонаціональні політики та стратегії розвитку, відмовляючись від фрагментарного регулювання питань молоді через окремі нормативні акти [4].

Особливого значення міжнародні стандарти молодіжної політики набули у контексті збройних конфліктів. З метою захисту та підтримки молоді, що перебуває в умовах війни, у 2015 р. Рада Безпеки ООН ухвалила Резолюцію «Молодь, мир і безпека», яка визначила п'ять стратегічних завдань державної політики щодо молоді під час військових конфліктів:

1. участь у суспільно-політичних процесах;
2. захист прав і безпеки молоді;
3. попередження насильства та сприяння соціальній згуртованості;
4. партнерство між молоддю, державою та громадянським суспільством;
5. повернення і реінтеграція молоді в мирне життя [101].

У сучасних умовах ці положення набувають особливої актуальності для України, оскільки визначають орієнтири державної молодіжної політики в період воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Вагомий внесок у формування міжнародних норм і рекомендацій у сфері молодіжної політики належить Раді Європи, яка координує їх розробку та узгодження через свої інституційні структури – Молодіжний директорат і Європейський молодіжний фонд. Рада Європи є міжнародною організацією, що опікується питаннями захисту прав людини, розвитку демократії та утвердження

верховенства права на континенті. Усі держави-члени Ради Європи ратифікували Європейську конвенцію з прав людини – базовий договір, який гарантує дотримання прав людини, демократичних принципів і правової державності. Контроль за її виконанням здійснює Європейський суд з прав людини.

Україна приєдналася до Ради Європи у листопаді 1995 р., що стало важливим етапом інтеграції європейських стандартів у національну систему захисту прав людини та розвитку демократичного врядування. У структурі Директорату демократичної участі діє Департамент молоді Ради Європи [124], який відповідає за формування та реалізацію молодіжної політики. Основними завданнями департаменту є:

1. розроблення послідовної та ефективної молодіжної політики на місцевому, національному та європейському рівнях;
2. підготовка програм, рекомендацій і правових документів, спрямованих на сприяння соціальній інтеграції молоді;
3. узагальнення, аналіз і поширення знань про умови життя, потреби, цінності та форми участі молоді у громадському житті.

Департамент активно поширює інформаційно-аналітичні матеріали, серед яких – бюлетень «Think Youth» [10] і подкаст «UNDER 30» [75], створений спільно з Європейським Союзом. Саме вони сприяють поширенню актуальної інформації та аналітики щодо розвитку молодіжної політики в Європі.

З метою реагування на демографічні, соціально-економічні та інституційні виклики, що впливають на можливості молоді, Рада Європи поступово розширює механізми підтримки молодіжної участі. Це знайшло відображення в низці ключових документів, серед яких:

1. переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті [71];
2. Рекомендація Комітету міністрів про доступ молодих людей до прав [42].

У 2020 р. Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Стратегію молодіжного департаменту Ради Європи до 2030 р. (Резолюція CM/Res(2020)2), яка визначає

ключові напрями розвитку молодіжної політики у відповідь на сучасні виклики. Її мета – створити умови, за яких молоді люди по всій Європі можуть активно відстоювати, захищати та реалізовувати основні цінності Ради Європи – права людини, демократію та верховенство права. Серед основних завдань Стратегії:

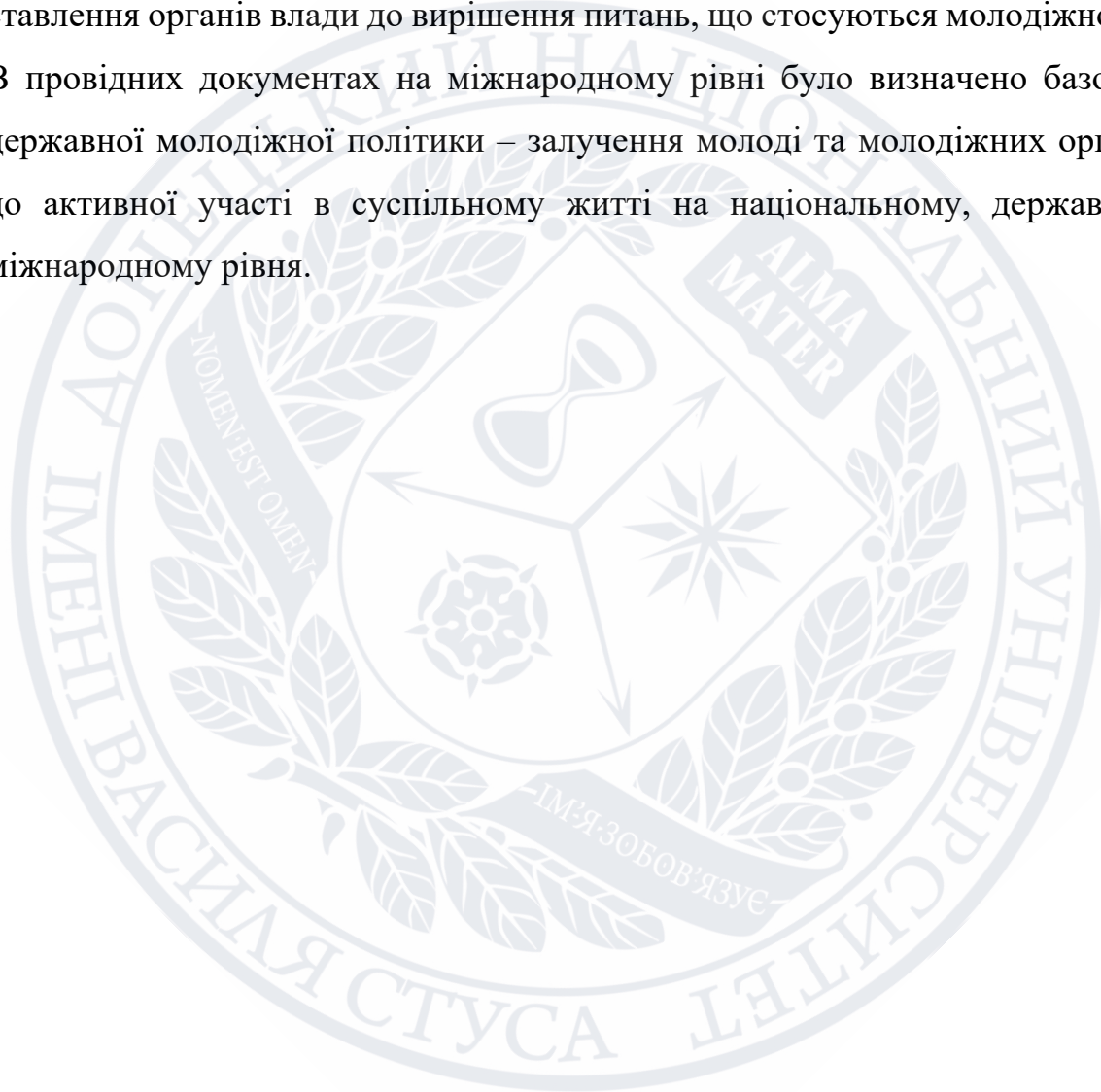
1. розширення доступу молоді до прав і створення сприятливих умов для діяльності молодіжних організацій;
2. розвиток знань і компетентностей через участь у демократичних процесах та професійних спільнотах;
3. посилення залучення молоді до ухвалення рішень на всіх рівнях управління [43].

У травні 2023 р. на Саміті глав держав і урядів Ради Європи в Рейк'явіку обговорювалися питання посилення ролі організації, відповідальності Російської Федерації за агресію проти України та підтримки постраждалих. Результатом стало створення Реєстру збитків, завданих війною Росії проти України, а також ухвалення «Рейк'явікських принципів демократії» [125], що визначають основні демократичні цінності – свободу слова, право на мирні зібрання, незалежність судової влади, боротьбу з корупцією та участь громадян, зокрема молоді, у прийнятті рішень. У Рейк'явікській декларації «Об'єднані навколо наших цінностей» підкреслено провідну роль молоді у формуванні демократичних суспільств і зміцненні публічної політики [125].

На основі аналізу європейських нормативно-правових актів С. Баглик виокремлює п'ять основних компонентів молодіжної політики:

1. визначення сфери дії політики (географічні та соціальні групи);
2. законодавче закріплення ролі уряду і взаємодії з громадськими молодіжними організаціями;
3. підготовка та підвищення кваліфікації фахівців молодіжної сфери;
4. розвиток співпраці й систем управління (вертикальних і горизонтальних структур);
5. ресурсне забезпечення – фінансове та кадрове – процесів розробки й реалізації молодіжної політики [4].

Сучасна модель формування молодіжної політики в Європі ґрунтується на принципах відкритості, підзвітності, ефективності та узгодженості дій між різними рівнями влади. Відповідно до цих підходів, європейська спільнота визнає низку ключових методів координації молодіжної політики. До них належать: забезпечення участі молоді у процесах ухвалення рішень, розвиток волонтерської діяльності, належне інформування молоді, а також трансформація ставлення органів влади до вирішення питань, що стосуються молодіжної сфери. В провідних документах на міжнародному рівні було визначено базову мету державної молодіжної політики – залучення молоді та молодіжних організацій до активної участі в суспільному житті на національному, державному та міжнародному рівнях.



РОЗДІЛ 2

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

2.1 Концептуальні та нормативно-правові засади державної молодіжної політики України

Молодіжна політика є окремою сферою державної політики, зафіксовані на державному рівні рішення гарантують надання молодим людям можливостей для навчання, отримання досвіду, створення умов для розвитку умінь та навичок, активної участі в демократичних процесах, можливість відігравати важливу роль у розбудові громадянського суспільства та держави загалом.

Проведення молодіжної політики має гарантувати:

1. дотримання прав людини;
2. повагу до її гідності;
3. справедливий доступ до ресурсів;
4. можливість особистого та професійного розвитку.

Ефективна молодіжна політика ґрунтується на міжсекторальному підході, адже становлення та розвиток особистості молодої людини визначається комплексом чинників із різних сфер її життя. Тому молодіжна політика повинна мати «горизонтальний» характер і враховувати становище та потреби молоді в усіх ключових сферах життєдіяльності. Відповідно до визначення Ради Європи, молодіжна політика має міжсекторальний та інтегрований вимір, що вимагає від урядових структур забезпечення врахування молодіжних питань під час формування рішень у різних соціальних напрямках.

Молодіжна політика тісно пов'язана з іншими секторальними політиками – соціальною, економічною, культурною, освітньою, політикою охорони здоров'я та транспортною. Вона не лише спрямована на захист прав та інтересів молодих громадян, а й інтегрується у суміжні політики, забезпечуючи врахування потреб молоді на всіх рівнях державного управління. Будучи

комплексним і наскрізним явищем, молодіжна політика сприяє соціальній єдності, створює умови для самореалізації молодих людей і орієнтує державні рішення на довгостроковий суспільний розвиток.

Реалізація «комплексної політики» передбачає координацію урядових дій у різних сферах, що стосуються молоді, в межах єдиної узгодженої стратегії, при цьому виконання окремих її складових покладається на відповідні міністерства та державні органи. Європейський досвід визначає основними напрямками молодіжної політики: участь у суспільному житті; безпеку та захист; протидію соціальній ізоляції й сприяння інклюзії; доступ до інформації, включно з новітніми інформаційними технологіями; підтримку мобільності та інтеграції; розвиток мультикультурності й забезпечення рівності.

Інтегрована молодіжна політика має будуватися на таких принципах, як: фокусування на молоді, її становищі, інтересах і потребах; участь у суспільному житті молоді; співпраця між різними сферами життєдіяльності.

Рівень ефективності державної молодіжної політики значною мірою визначається активністю молоді та її готовністю до партнерської взаємодії з органами державної влади. Для цього необхідно створювати дієві механізми співпраці, зокрема через функціонування координаційних молодіжних рад, діяльність молодіжних центрів, підготовку та підвищення кваліфікації молодіжних працівників і фахівців, які працюють із молоддю, а також підтримку самоорганізації та об'єднання соціально активних молодих людей.

А. Гавловська, аналізуючи молодіжну політику як соціально-державне явище, виокремлює основні групи суб'єктів її реалізації.

По-перше, держава забезпечує формування та впровадження молодіжної політики через спеціалізовані інституції, зокрема Міністерство молоді та спорту України, Міністерство освіти і науки, а також профільні структурні підрозділи обласних і Київської міської державних адміністрацій.

По-друге, територіальні громади реалізують молодіжну політику на місцевому рівні за допомогою органів самоврядування: молодіжних рад при

виконавчих комітетах міських рад, управлінь молоді та спорту, центрів соціальних служб, центрів надання адміністративних послуг та ін.

По-третє, політичні організації та інституції громадянського суспільства охоплюють державні й недержавні структури, покликані представляти інтереси молоді, формувати суспільні пріоритети й сприяти реалізації культурних, освітніх, екологічних та інших потреб молодого покоління. Значну роль відіграють також громадські об'єднання, які функціонують на засадах добровільності та спрямовані на захист прав молоді та її участь у вирішенні суспільно важливих питань.

По-четверте, політично активні громадяни як носії громадянської позиції виступають повноправними учасниками публічного життя та впливають на формування змісту й пріоритетів молодіжної політики [111].

Таким чином, молодіжна політика формується у взаємодії державних, муніципальних та громадських суб'єктів, що забезпечує комплексний підхід до підтримки молоді. Таке поєднання інституційних і громадських механізмів сприяє гармонійній соціалізації молодого покоління та ефективному регулюванню соціальних, економічних і культурних процесів, які визначають його розвиток.

Нормативно-правове врегулювання політики у молодіжній сфері є ключовим інструментом для забезпечення реалізації прав та інтересів молоді. Воно визначає правові засади, принципи та механізми формування та реалізації державної молодіжної політики, а також встановлює відповідальність органів державної влади та місцевого самоврядування за її виконання. Ефективність нормативного забезпечення безпосередньо впливає на впровадження молодіжної роботи, активне залучення молоді до участі у суспільному житті.

Важливим кроком у розвитку молодіжної політики стало ухвалення у 2021 році Закону України «Про основні засади молодіжної політики» [92], який визначив молодіжну політику як міжсекторальний напрям державної політики та закріпив механізми її реалізації на національному та місцевому рівнях.

Нормативно-правове врегулювання політики у молодіжній сфері є

ключовим інструментом для забезпечення реалізації прав та інтересів молоді. Воно визначає правові засади, принципи та механізми формування та реалізації державної молодіжної політики, а також встановлює відповідальність органів державної влади та місцевого самоврядування за її виконання. Ефективність нормативного забезпечення безпосередньо впливає на впровадження молодіжної роботи, активне залучення молоді до участі у суспільному житті.

Оновлення законодавчої бази у сфері молодіжної політики стало ключовим етапом її реформування. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» був результатом тривалої підготовки та передбачив оновлення підходів, термінології й стандартів роботи з молоддю, яких раніше не існувало на законодавчому рівні. До його ухвалення державна молодіжна політика ґрунтувалася застарілих та обмежених нормативних актах, зокрема на Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 року [95] та Законі України від «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [89]. Новий Закон комплексно інтегрував регулятивні положення цих двох попередніх законів, систематизувавши їх базові засади та водночас запровадивши сучасний понятійно-категоріальний апарат і оновлені підходи до формування та реалізації молодіжної політики.

Закон України «Про основні засади молодіжної політики» значно розширив коло питань, які охоплює молодіжна політика. Зокрема, у порівнянні із Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 року, новий закон включає сучасні підходи до формування політики, зокрема розвиток молодіжної інфраструктури, створення Українського молодіжного фонду, а також механізми міжнародного співробітництва. Серед основних оновлень – впровадження нових принципів участі молоді у формуванні політики, закріплення правових основ для молодіжної роботи, створення умов для діяльності молодіжних центрів і підтримки громадських об'єднань. Закон також регулює фінансове забезпечення молодіжної політики, визначає відповідальність за порушення законодавства в цій сфері та передбачає інтеграцію найкращих міжнародних практик.

Нормативно-правове регулювання є фундаментом для захисту прав та інтересів молоді, а також ключовим інструментом реалізації державної стратегії у цій сфері. Саме законодавча база визначає принципи, механізми та правові засади молодіжної політики, встановлюючи зону відповідальності органів влади всіх рівнів. Від якості нормативного забезпечення безпосередньо залежить ефективність молодіжної роботи та рівень залучення молодих людей до суспільного життя.

Визначальним етапом реформування галузі стало ухвалення у 2021 р. Закону України «Про основні засади молодіжної політики» [92]. Цей документ закріпив статус молодіжної політики як міжсекторального напрямку та визначив інструменти її впровадження на національному й місцевому рівнях. Закон став результатом тривалої підготовки, запровадивши нові стандарти, термінологію та підходи, які раніше не мали законодавчого підґрунтя.

До 2021 р. державна політика спиралася на застарілі акти, зокрема на Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 року [95] та Закон «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [89]. Новий закон [92] систематизував та інтегрував ключові положення своїх попередників, водночас оновивши понятійно-категоріальний апарат відповідно до сучасних вимог.

Порівняно із законодавством 1993 р., чинний Закон [92] значно розширив сферу регулювання. Він імплементував такі інструменти, як розвиток молодіжної інфраструктури, створення Українського молодіжного фонду та механізми міжнародної співпраці. Окрім того, документ унормував діяльність молодіжних центрів, посилив підтримку громадських об'єднань, чітко визначив принципи фінансування та відповідальності у цій сфері. Важливим аспектом стало також впровадження кращих міжнародних практик участі молоді у формуванні та реалізації державної політики.

Новий Закон України «Про основні засади молодіжної політики» запровадив системні зміни у сфері державної молодіжної політики, передбачивши розробку Національної молодіжної стратегії та цільових програм

на державному, регіональному й місцевому рівнях як ключових інструментів її реалізації. Керівникам органів влади надано право призначати радників з питань молоді, що посилює інституційну складову управління молодіжною політикою. Законодавчі новації сприяли розвитку консультативно-дорадчих органів, зокрема молодіжних рад, а також розбудові молодіжної інфраструктури – центрів і просторів, які функціонують на всіх рівнях управління.

Законом розширено термінологічну базу молодіжної політики: запроваджено нові поняття, оновлено зміст чинних і вилучено застарілі. Зокрема, додано такі терміни, як «молодіжна робота», «молодіжний центр», «бюджетний грант у сфері молодіжної політики», що дало змогу адаптувати законодавство до сучасних викликів і міжнародних стандартів.

До переліку нових термінів увійшли, зокрема:

1. молодіжний простір – будівля або її частина, земельна ділянка, що використовується для здійснення молодіжної роботи;
2. молодіжна інфраструктура – сукупність будівель, споруд, молодіжних просторів, приміщень і земельних ділянок, що використовуються органами влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами молодіжної роботи для реалізації молодіжної політики та/або проведення молодіжних заходів.

У статті 3 Закону визначено, що метою молодіжної політики є створення умов для самореалізації й розвитку потенціалу молоді в Україні, підвищення її самостійності та конкурентоспроможності, а також забезпечення активної участі у суспільному житті.

Реалізація молодіжної політики спрямована на виконання двох взаємопов'язаних завдань:

1. забезпечення умов для соціального становлення та розвитку молоді як об'єкта державної молодіжної політики;
2. створення можливостей для інноваційної, самостійної діяльності молодих людей у різних сферах суспільства – як суб'єктів молодіжної політики, що сприяє впровадженню нових форм громадської участі та суспільних відносин [92].

До основних завдань молодіжної політики, визначених Законом України «Про основні засади молодіжної політики», належать: створення умов для активної участі молоді у громадському, політичному, соціально-економічному та культурному житті; підвищення усвідомлення ролі молоді у процесах ухвалення рішень; підтримка реалізації соціально-економічного потенціалу молодих людей, зокрема у вирішенні житлових питань, забезпеченні професійного розвитку, доступу до якісної освіти, працевлаштування, задоволенні освітніх, медичних, культурних та інших потреб. До завдань також належать формування громадянської, національної та культурної ідентичності молодого покоління; сприяння розвитку молодіжних та дитячих громадських об'єднань, молодіжних центрів; розбудова молодіжної інфраструктури; а також розвиток національного та міжнародного молодіжного співробітництва [92].

Молодіжна політика України базується на принципах рівності прав дітей і молоді, участі молодих людей у суспільному житті, наукової обґрунтованості, міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії.

Прийняття нового молодіжного закону стало поштовхом до розроблення низки підзаконних нормативно-правових актів уряду, центральних органів виконавчої влади, місцевих адміністрацій та органів місцевого самоврядування, що сприяло деталізації й практичному втіленню його положень.

Важливим кроком у розвитку державної молодіжної політики стало затвердження у 2021 р. Національної молодіжної стратегії до 2030 р.. Її метою є підвищення конкурентоспроможності молоді, забезпечення реалізації конституційних прав і свобод, формування здорового способу життя, підтримка ініціативності та активності молодих людей [90]. Стратегія спрямована на створення можливостей для молоді, яка проживає в Україні, бути конкурентоспроможною, брати участь у житті суспільства та робити свідомий внесок у його розвиток [90].

Згідно зі ст. 3 Національної молодіжної стратегії до 2030 р., пріоритетні напрями державної молодіжної політики охоплюють такі ключові сфери: безпека, здоров'я, спроможність і інтегрованість [90]. Узагальнену

характеристику цих пріоритетів і їх визначень наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні пріоритети Національної молодіжної стратегії України до 2030 р.

Пріоритет	Визначення пріоритету
Безпека	підвищення безпечності середовища і посилення життєстійкості молоді
Здоров'я	формування навичок здорового способу життя
Спроможність	залучення молоді до участі у суспільному житті, підвищення її самостійності, конкурентоспроможності, формування у молоді громадянських компетентностей
Інтегрованість	підвищення мобільності, соціальної і культурної інтеграції молоді в суспільне життя України та світу

Джерело: Національна молодіжна стратегія України до 2030 р.

У Національній молодіжній стратегії до 2030 р особлива увага приділяється таким питанням: цифровізації молодіжної політики та впровадженню інноваційних технологій; розширенню можливостей для освіти, працевлаштування та зайнятості молоді; підтримці молодіжних ініціатив і громадських організацій; розвитку молодіжної інфраструктури (молодіжних центрів, програм мобільності тощо). Окремо акцентується увага на розвитку компетентностей молоді, волонтерства та участі в процесах відновлення й модернізації країни.

Формування державної політики у молодіжній сфері протягом останнього десятиліття зазнало значного впливу з боку реформ державного управління та трансформацій ключових сфер, що визначають умови життя молоді. У Щорічній доповіді Президентів України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні про становище молоді в Україні за 2012-2021 рр. окреслено основні чинники, які визначили розвиток сучасної молодіжної політики (рис. 2.1).

Важливим етапом у розвитку молодіжної політики стало створення Українського молодіжного фонду (УМФ), заснованого з урахуванням досвіду роботи Українського культурного фонду, Європейського молодіжного фонду та інших подібних інституцій. УМФ є неприбутковою бюджетною установою, створеною постановою Кабінету Міністрів України № 182 від 28 лютого 2023 р.,

з метою підтримки ініціатив української молоді на конкурсній і прозорій основі [31]. Фонд надає грантову підтримку молодіжним проєктам, а також спільно з міжнародними партнерами організовує навчальні програми та сертифікацію молодіжних працівників. На базі фонду запроваджено систему підвищення кваліфікації фахівців, що працюють у сфері молодіжної політики.

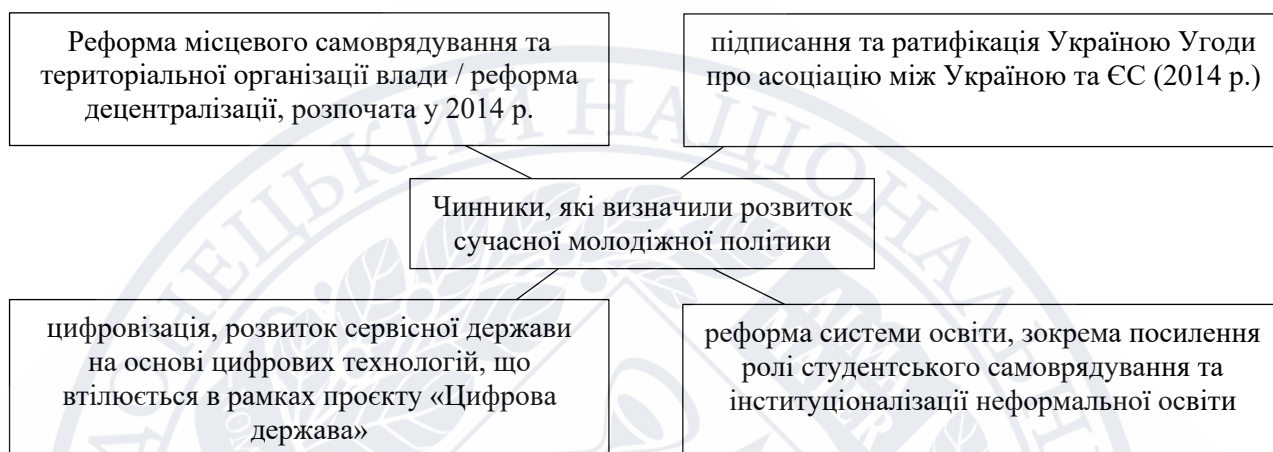


Рисунок 2.1 – Чинники, які визначили розвиток сучасної молодіжної політики (складено на основі [43])

Діяльність Українського молодіжного фонду координується Міністерством молоді та спорту України, проте сам фонд функціонує як незалежна інституція. Його управлінська структура складається з Наглядової ради та Дирекції, які діють автономно [32].

Відповідно до положення про Український молодіжний фонд, основними його завданнями є:

1. фінансова підтримка молодіжних ініціатив шляхом надання проєктних і інституційних грантів, у тому числі за участю міжнародних донорів;
2. реалізація державної молодіжної політики через виконання завдань і заходів державних цільових програм та розвиток політики відповідно до стандартів Ради Європи;
3. розвиток міжнародного співробітництва, партнерств і програм молодіжного обміну, а також формування позитивного іміджу України на міжнародній арені;

4. інституційна підтримка громадських організацій, зокрема тих, що працюють із вразливими групами молоді;

5. розвиток цифрових інструментів для залучення молоді та забезпечення її участі у суспільних процесах;

6. проведення аналітичних досліджень, моніторинг ефективності державної молодіжної політики, аналіз потреб і потенціалу молодих людей в Україні;

7. сприяння активній участі молоді у житті суспільства, зокрема у процесах післявоєнного відновлення держави [78].

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України №182 від 28 лютого 2023 р., пріоритетними напрямками діяльності УМФ на період дії воєнного стану визначено:

1. залучення молоді до волонтерської діяльності, спрямованої на наближення перемоги та відбудову країни після війни;

2. підвищення рівня компетентностей молоді шляхом неформальної освіти – для забезпечення безпеки життєдіяльності, стійкості та адаптації до умов ринку праці;

3. підвищення економічної самостійності молоді, зокрема шляхом створення нових робочих місць [31].

Довгострокова співпраця Ради Європи з Україною у сфері молодіжної політики реалізується через низку спільних проєктів і програм, серед яких особливе місце посідає проєкт «Молодь за демократію в Україні» [98]. Цей проєкт є складовою Плану дій Ради Європи для України на 2018-2022 рр. і спрямований на підтримку реформ, а також узгодження національної молодіжної політики з європейськими стандартами демократії, прав людини та верховенства права.

Проєкт «Молодь за демократію в Україні» реалізується у чотири етапи, кожен із яких охоплює окремі напрями підтримки молодіжної участі. Для зручності сприйняття зміст і параметри кожної фази представлено у табл. 2.2 [98]. Ініціатива спирається на Стратегію молодіжного сектору Ради Європи до

2030 р. [109], узгоджується з положеннями Національної стратегії державної молодіжної політики до 2030 р. [90] та Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 рр. [27].

Таблиця 2.2 – Ключові параметри та спрямування проєкту «Молодь за демократію в Україні»

Фаза проєкту	Строки реалізації	Спрямування проєкту
1	22 місяці (1 березня 2020 р. – 31 грудня 2021 р.)	Метою проєкту є посилення участі та громадської активності молоді в міських і сільських громадах, зокрема молоді з вразливих груп, шляхом розвитку спроможності суб'єктів молодіжної політики та підвищення якості молодіжної роботи відповідно до стандартів Ради Європи.
2	24 місяці (1 січня 2023 р. – 31 грудня 2024 р.)	Молоді люди в Україні отримують переваги від гендерно-чутливої молодіжної політики та молодіжної роботи, заснованих на участі, для реалізації своїх прав людини і свобод, демократичної участі та громадянства.
3	24 місяці (1 січня 2023 р. – 31 грудня 2024 р.)	Метою проєкту є забезпечення умов для ефективної реалізації прав і свобод української молоді, зміцнення її стійкості та добробуту в умовах воєнного та повоєнного стану. Це досягається через залучення молодих людей до процесів формування молодіжної політики та забезпечення доступу до якісної молодіжної роботи.
4	21 місяць (1 квітня 2025 р. – 31 грудня 2026 р.)	Ключовим вектором діяльності в межах проєкту визначено розбудову інституційного потенціалу та впровадження заходів підтримки у сферах молодіжної політики, молодіжної роботи та розвитку демократичної участі.

Ще одним інструментом інтеграції європейських принципів у сферу молодіжної політики України є рамкові програми співробітництва з Радою Європи, які реалізуються з 2012 р. Чинна Рамкова програма співробітництва між Міністерством молоді та спорту України та Радою Європи на 2021-2025 рр. була підписана у 2021 р. [99].

Основними напрямками цієї програми є:

1. розвиток освіти у сфері прав людини та демократичного громадянства – підтримка участі молоді у суспільному житті, демократичному врядуванні та правозахисній діяльності;
2. посилення політики та практики молодіжної роботи, зокрема визнання

професії «молодіжний працівник» через створення кваліфікаційної рамки та професійного стандарту;

3. підвищення якості молодіжної роботи та розвиток молодіжних центрів.

Важливим інструментом реалізації молодіжної політики є державні цільові програми, спрямовані на комплексну підтримку молоді в різних сферах життя. Зокрема, чинна Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 рр. враховує сучасні виклики, пов'язані з війною, цифровізацією та зміною клімату. Її головна мета – створення умов для самореалізації молоді, розвитку її потенціалу, залучення до процесів прийняття рішень і посилення соціальної згуртованості. Особливу увагу приділено розвитку волонтерства, формуванню компетентностей молоді та підтримці активної участі у житті суспільства.

Процес децентралізації суттєво вплинув на розвиток і трансформацію молодіжної політики в Україні. Водночас, за результатами міжнародного огляду Ради Європи 2012 р., експертами було виявлено низку проблем у формуванні та реалізації молодіжної політики [58]:

1. значні регіональні відмінності між міськими та сільськими територіями;
2. надто широкі вікові межі молоді (14-34 роки), що розпорошує цільові програми;
3. домінування патерналістського підходу, за якого молодь розвивається відповідно до бачення «дорослих»;
4. відсутність фінансування молодіжних програм на місцевому рівні;
5. обмежений доступ різних категорій молоді до послуг через систему «перенаправлення», що ускладнює отримання необхідної підтримки.

Серед узагальнених висновків експертів ключовою рекомендацією стало посилення політики, орієнтованої на створення умов для відкритого розвитку молоді [58]. На відміну від патерналістського підходу, ця модель передбачає формування самодостатньої, національно свідомої та соціально активної молоді, здатної брати відповідальність за власне майбутнє і розвиток держави.

У процесі впровадження моделі відкритого розвитку молодіжної політики

в умовах децентралізації важливо враховувати, що робота з молоддю має ширше значення, ніж власне молодіжна політика. Вона охоплює діяльність не лише державних структур, а й представників громадського та недержавного сектору. Робота з молоддю передбачає навчально-виховну, свідомісну та переважно волонтерську діяльність, спрямовану на формування активної громадянської позиції молодих людей і їхнє залучення до суспільного життя [58].

В Україні процес реформування системи планування й реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації, який координує Міністерство молоді та спорту України, спрямований на формування суспільно активної, самодостатньої та національно свідомої молоді. Такий підхід базується на ключових принципах молодіжної роботи:

1. субсидіарності – надання максимальних повноважень тим органам влади, які є найближчими до громадян, що забезпечує ефективність і раціональне використання ресурсів;
2. молодіжної активності – молодь виступає суб'єктом молодіжної політики, а завдання держави полягає у створенні сприятливих умов для її участі у розробці та реалізації рішень;
3. обґрунтованості – орієнтація на реальні потреби державної системи та громадських інституцій, з урахуванням прагнень і інтересів української молоді;
4. відповідності – адаптація механізмів молодіжної роботи до сучасних викликів і можливостей молоді на державному та регіональному рівнях;
5. узгодженості – формування ефективної міжсекторальної та міжгалузевої взаємодії.

Механізм реалізації молодіжної політики в контексті європейського вибору має забезпечувати узгодження загальнонаціональних інтересів з інтересами місцевих громад та адміністративно-територіальних одиниць. За роки незалежності в Україні сформовано багаторівневу систему органів державного управління, які відповідають за формування та реалізацію молодіжної політики на законодавчому, виконавчому та місцевому рівнях [60].

Управління державною молодіжною політикою здійснюється на трьох

рівнях: національному, регіональному та місцевому.

2.2 Інституційна архітектура молодіжної політики в Україні на національному рівні

Аналіз інституційної архітектури молодіжної політики в Україні доцільно здійснювати з позицій інституціонального підходу, який розглядає молодіжну політику як систему взаємопов'язаних інституцій, що визначають правила участі молоді та механізми її впливу на публічну політику. Така архітектура характеризується багаторівневим управлінням і поєднанням діяльності державних, регіональних та громадських інституцій. Її основою є принципи субсидіарності, міжсекторальної взаємодії та залучення молоді до процесів ухвалення рішень.

Функції державного управління молодіжною політикою здійснює центральний орган виконавчої влади, який формує та реалізує відповідну політику. Уповноважений орган у співпраці з іншими органами виконавчої влади розробляє соціальні норми та нормативи щодо соціального становлення і розвитку молоді, які затверджує Кабінет Міністрів України. Виконання цих норм є обов'язковим для органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських об'єднань, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності.

Центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у молодіжній сфері, є Міністерство молоді та спорту України. Повноваження міністерства, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері молодіжної політики визначені ст. 8 і 9 Закону України «Про основні засади молодіжної політики» [92].

З метою оцінки пріоритетності молодіжної політики в державному фінансуванні проаналізуємо її видатки в структурі загальних видатків Міністерства молоді та спорту України.

Таблиця 2.3 – Державні видатки на молодіжну політику, утвердження української національної ідентичності та забезпечення діяльності Міністерства молоді та спорту України у 2022 – 2026 рр.

Рік	Сфера молодіжної політики, млн грн	Утвердження української національної та громадянської ідентичності, млн грн	Забезпечення діяльності міністерства, млн грн	Загальні видатки в Державному бюджеті на сфери молоді та спорту, млрд грн
2022	124,9 (з них 45 на забезпечення діяльності УМФ)			8,2
2023	41,7		84,5	3,9
2024		94,3	115,1	7,5
2025	54,6	24,5	117,6	5,9
2026	150,3	27,0	135,0	6,8

Джерело: за даними Законів України «Про Державний бюджет» (2022–2024 рр.), Бюджетної декларації на 2024–2026 рр. та офіційної інформації Міністерства фінансів України.

Аналіз динаміки державних видатків на реалізацію молодіжної політики у 2022-2026 рр. демонструє чітку тенденцію до послідовного зростання фінансової підтримки цієї сфери. Можемо прослідкувати, що в 2022-2023 рр. фінансування залишалося відносно стабільним та обмежувалося в межах 79-95 млн грн (з огляду на пріоритетність секторів оборони та соціального захисту під час воєнного стану), то у 2025-2026 рр. спостерігається суттєве збільшення бюджетних асигнувань. Найбільш показовим є заплановане збільшення в 2026 р., видатки на молодіжну політику зростають майже удвічі: з 79,5 млн грн до 150,3 млн грн., що свідчить про підвищення політичної уваги до молодіжного сектору та інституційне визнання молоді як стратегічної соціальної групи, здатної впливати на розвиток держави в умовах відновлення.

Зростання фінансування створює ресурсні передумови для розширення діяльності Українського молодіжного фонду, запуску президентських грантів для молоді з малих громад, зміцнення мережі молодіжних центрів, просторів і волонтерських ініціатив. Крім того, збільшення видатків узгоджується із сучасними підходами ЄС щодо підтримки молодіжної участі через грантові механізми, розвиток компетенцій та розширення можливостей для локальних ініціатив.

Основним суб'єктом реалізації молодіжної роботи на національному рівні є

Всеукраїнський молодіжний центр (ВМЦ) – державна установа, створена у 2019 р. Міністерством молоді та спорту України [37]. Центр виступає експертно-ресурсною інституцією, що забезпечує розвиток молодіжної роботи та молодіжної інфраструктури в Україні.

Відповідно до Положення [77], діяльність ВМЦ спрямована на формування єдиної системи підтримки молодіжної роботи та координацію діяльності мережі молодіжних центрів. Центр виконує функції головного координатора у сфері стандартизації, підвищення якості послуг і впровадження інноваційних практик у молодіжній політиці.

До основних завдань Центру належать: аналіз потреб молоді та функціонування молодіжних центрів, підготовка пропозицій щодо розвитку мережі, впровадження нових підходів роботи з молоддю, організація національних та міжнародних заходів, навчання персоналу молодіжних центрів. Також Центр здійснює інформаційно-просвітницьку діяльність, інтегрує міжнародні стандарти, проводить моніторинг, присуджує Національний знак якості, готує аналітичні матеріали для уповноваженого органу та розвиває міжсекторальну співпрацю [77].

В Україні запроваджено Національний стандарт «Молодіжний працівник», затверджений Міністерством молоді та спорту України у партнерстві з Програмою Ради Європи «Молодіжний працівник в Україні». Документ визначає компетентнісний підхід, принципи та вимоги до підготовки фахівців у сфері молодіжної роботи [126].

Крім того, на виконання Закону України «Про основні засади молодіжної політики» у 2023 р. створено Український молодіжний фонд (УМФ) [113]. Його діяльність спрямована на:

1. проведення експертного відбору молодіжних проєктів, надання бюджетних грантів і моніторинг їх реалізації;
2. сприяння виконанню завдань молодіжної політики, розвиток інноваційних методів і форм молодіжної роботи;
3. налагодження співпраці з українськими та іноземними партнерами як

державного, так і приватного сектору;

4. створення умов для реалізації молодіжних проєктів і контроль за їх виконанням;

5. підтримку розроблення сучасних, конкурентоспроможних, зокрема інклюзивних, молодіжних ініціатив;

6. реалізацію міжнародних проєктів і програм молодіжного обміну, сприяння формуванню позитивного іміджу України у світі;

7. підтримку молодіжних і дитячих громадських організацій та інших суб'єктів молодіжної роботи на всіх етапах реалізації проєктів, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджетних грантів фонду.

У Законі України «Про основні засади молодіжної політики» вперше на законодавчому рівні закріплено поняття молодіжних консультативно-дорадчих органів. У ст. 1 їх визначено як дорадчі структури, покликані забезпечити участь молоді у формуванні та реалізації державної молодіжної політики [92]. Ст. 6 деталізує правовий статус, основні функції та принципи діяльності молодіжних рад, визначаючи їх однією з головних форм консультативно-дорадчих органів молоді [92].

На загальнодержавному рівні важливу роль у системі молодіжної політики відіграє Національна рада з питань молоді, що виступає платформою для комунікації та координації дій між державними інституціями, молодіжними об'єднаннями та експертним середовищем. Згідно зі ст. 7 Закону України «Про основні засади молодіжної політики», Національна рада має статус консультативно-дорадчого органу при Кабінеті Міністрів України та забезпечує участь молоді у формуванні державної політики на національному рівні [92].

Постановою від 10 вересня 2022 р. «Про затвердження Порядку формування та діяльності Національної ради з питань молоді» визначено основні принципи її функціонування. Головною метою діяльності Ради є узгодження позицій різних сторін щодо формування та реалізації молодіжної політики, а також налагодження взаємодії між центральними й місцевими органами влади, органами самоврядування та суб'єктами молодіжної роботи.

До основних завдань Національної ради належать:

1. координація дій органів виконавчої влади у сфері молодіжної політики;
2. розроблення пропозицій щодо формування та реалізації державної молодіжної політики;
3. визначення шляхів і механізмів розв'язання проблем, що виникають у процесі її впровадження;
4. підвищення ефективності роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади;
5. сприяння вдосконаленню нормативно-правової бази у сфері молодіжної політики;
6. забезпечення координації між усіма рівнями влади [94].

Ще одним важливим інститутом у системі державної молодіжної політики є Рада з молодіжних питань, утворена Указом Президента України від 10 вересня 2021 р. № 462/2021 як консультативно-дорадчий орган при Офісі Президента [94].

Основними завданнями Ради є:

1. розроблення пропозицій щодо вдосконалення механізмів залучення молоді до громадського життя, прийняття рішень та участі у реалізації молодіжної політики; підтримка розвитку інститутів громадянського суспільства, що працюють із молоддю; координація взаємодії між державними, місцевими органами влади та суб'єктами молодіжної роботи для реалізації Національної молодіжної стратегії до 2030 р.;
2. участь у підготовці документів Президента України, зокрема щорічних послань до Верховної Ради, що стосуються питань молоді;
3. сприяння проведенню інформаційно-просвітницьких кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності молоді про процеси державотворення та діяльність органів влади [94].

Важливим механізмом координації діяльності суб'єктів, що впливають на формування державної молодіжної політики, є державні, регіональні та місцеві цільові програми. Саме через їх виконання органи публічної влади реалізують

заходи, спрямовані на залучення молоді до суспільних та реформаторських процесів. Ступінь інтегрованості молодіжної політики в інші галузеві політики може відрізнятись, у багатьох сферах взаємодія може бути опосередкованою.

В умовах зростаючого рівня безробіття серед молоді та викликів соціально-економічного характеру, питання забезпечення ефективного переходу молодих людей від навчання до працевлаштування набуває особливого значення. З цією метою Європейський Союз ініціював програму «Молодіжної гарантії».

«Молодіжна гарантія» – це програма, яка дозволить молодим людям, які не працюють і не навчаються, отримати пропозицію роботи, стажування або навчання упродовж чотирьох місяців. Вона спрямована на зниження міграційних настроїв, забезпечуючи молоді можливості для працевлаштування, стажувань і навчання в Україні. Як інструмент узгодження національної політики з європейськими стандартами, програма сприяє підвищенню економічної активності молоді, розвитку професійних навичок і зменшенню безробіття, посилюючи конкурентоспроможність молодих людей на ринку праці. «Молодіжна гарантія» допомагає молоді знайти свій шлях у житті, навіть якщо вони опинилися в складних обставинах. Особливий акцент робиться на NEET-молоді й молодих ветеранах та ветеранках, яким буде запропоновано додаткові програми працевлаштування і навчання [49].

Г. Калініною зауважила, що NEET-молодь – це економічно неактивна молодь (пасивний шукач роботи), яка під впливом різних економічних, соціальних або політичних чинників певний час або назавжди свідомо не навчається, не проходить професійну перепідготовку, не шукає роботу та не працює - тобто добровільно обирає безробітний спосіб життя та призводить до розвитку пасивно споживацької психології [38]. В. Кириленко наголошує, що за статистичними даними ООН 2020 р. у всьому світі кожен п'ятий молодий громадянин (22,4%) віком від 15 до 24 років був представником групи NEET. Молодіжна гарантія дозволить молодим людям, які не працюють і не навчаються, отримати пропозицію роботи, стажування або навчання упродовж чотирьох місяців. Ініціатива базується на чотирьох етапах: картування,

охоплення, підготовка та пропозиція. Ключовим елементом програми є індивідуальний підхід: кожен учасник або учасниця отримає персональний план дій, який враховує його навички, інтереси та бар'єри.

Одним із національних механізмів формування молоді як агента змін є програма «Державотворець». В межах цієї програми діє освітньо-професійний курс, спрямований на розвиток компетентностей молоді у сфері публічного управління, демократичного врядування та громадянської участі [30]. У межах програми курсу учасники опановують принципи роботи органів влади, інструменти протидії корупції, основи підприємництва та механізми організації громадських ініціатив. Навчання поєднане з ознайомчими візитами до державних інституцій та спілкуванням із провідними представниками органів влади, зокрема керівництвом Верховної Ради, міністрами та державними діячами [30]. Важливо, що випускники програми отримують можливість пройти стажування в органах державної влади з перспективою подальшого працевлаштування, що забезпечує практичну інтеграцію молоді у систему публічного управління.

З метою посилення участі молоді в ухваленні суспільно важливих рішень, а також для підтримки діяльності вже створених молодіжних рад і стимулювання появи нових, у вересні 2020 р. було засновано громадську організацію «Українська асоціація молодіжних рад» (УАМР) [18]. До складу асоціації входять молодіжні ради, парламенти, колегії та інші консультативно-дорадчі структури при органах державної влади та місцевого самоврядування.

УАМР виконує функцію загальнонаціональної платформи, що об'єднує молодіжні ініціативи з усіх регіонів України та сприяє налагодженню діалогу між молоддю та представниками влади різних рівнів. Наразі організація об'єднує 88 молодіжних рад із 24 областей, що робить її найбільшою мережею представництва молодіжних ініціатив у країні. Її діяльність спрямована на підтримку сталого діалогу між молоддю та державними структурами, що має особливе значення в умовах сучасних політичних і соціально-економічних викликів [112].

Асоціація сприяє структуризації та оптимізації діяльності молодіжних рад, розбудові їх мережі, консультує органи влади щодо створення та функціонування таких рад, а також підтримує розвиток міжсекторальної співпраці. Вона активно займається адвокацією інтересів молоді на національному та міжнародному рівнях. У період воєнного стану УАМР адаптує свою діяльність до нових умов, розробляє рекомендації для оновлення молодіжної політики та формує бачення її розвитку у післявоєнний період. Практики, застосовані організацією під час війни, увійшли до Колекції досвіду молодіжної роботи Ради Європи [59].

Для захисту прав молоді та представлення її інтересів на національному й міжнародному рівнях також діє Національна молодіжна рада України (НМРУ) – громадська спілка, що об'єднує понад 150 молодіжних організацій. Вона була створена у 2015 р. за ініціативою провідних національних та міжнародних молодіжних об'єднань, а вже у листопаді 2016 р. стала членом Європейського молодіжного форуму. У лютому 2018 р. НМРУ отримала статус Національного координатора інформаційної платформи Eurodesk в Україні [68].

Основна мета діяльності НМРУ полягає у консолідації демократичних молодіжних організацій, розвитку громадянського суспільства, а також у захисті та представництві інтересів української молоді на національному та міжнародному рівнях [66].

У вересні 2019 р. з метою посилення участі молоді у суспільному житті України та світу, а також формування відкритої, ефективної й інклюзивної молодіжної політики було створено громадську спілку «Національне українське молодіжне об'єднання» (НУМО) [67]. Організація прагне забезпечити широке представництво різних груп молоді у процесах формування та реалізації державної молодіжної політики, спираючись на принципи Європейської хартії участі молоді.

До складу НУМО входять дев'ять провідних молодіжних організацій України: Національна скаутська організація України «Пласт»; Спілка української молоді в Україні (СУМ); Асоціація молодіжних центрів України;

Фундація регіональних ініціатив (ФРІ); Національна молодіжна рада України (НМРУ); Українська асоціація студентів (УАС); Українська академія лідерства (УАЛ); Європейський молодіжний парламент – Україна (EYP Ukraine); YMCA Україна (Християнська асоціація молоді України).

Об'єднання налічує понад 50 тисяч активних учасників і реалізувало понад 100 успішних проєктів. НУМО працює над розбудовою справедливого та інклюзивного суспільства, у якому молодь має рівні можливості для розвитку, самореалізації та участі у прийнятті рішень [67]. Організація активно сприяє розвитку молодіжної політики в Україні через підтримку громадянської освіти, формування лідерських компетентностей, підвищення громадянської активності своїх членів та спільну адвокацію прав і інтересів молоді.

До 2022 р. важливим елементом державної молодіжної політики в Україні залишалася науково-дослідна інфраструктура, представлена Державним інститутом сімейної та молодіжної політики (ДІСМП) [29] – установою, підпорядкованою Міністерству молоді та спорту України. Інститут, заснований 26 квітня 1991 р. рішенням Кабінету Міністрів УРСР, виконував ключові функції у сфері аналітичного, методичного та дослідницького забезпечення реалізації державної молодіжної політики.

Серед основних напрямів його діяльності були: проведення комплексних соціологічних досліджень, підготовка щорічних доповідей про становище молоді в Україні, розроблення методичних рекомендацій, навчальних програм і аналітичних матеріалів для органів влади. ДІСМП виступав постійним партнером Міністерства молоді та спорту у впровадженні програми «Молодіжний працівник», а також здійснював експертну оцінку ефективності державних ініціатив у молодіжній сфері.

У 2022 р. інститут було реорганізовано шляхом приєднання до Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, а у 2025 р. – остаточно ліквідовано [28], що призвело до втрати єдиної державної наукової установи, яка забезпечувала системний науково-методичний супровід молодіжної політики на національному та місцевому рівнях. На сьогодні окремі

функції інституту частково виконуються різними науковими установами, громадськими та комерційними організаціями, діяльність яких здебільшого носить проєктний, грантовий та несистемний характер і не забезпечує комплексності, наступності та узгодженості досліджень.

Як наслідок, державна молодіжна політика фактично залишилася без цілісної наукової підтримки, що у перспективі може негативно позначитися на обґрунтованості управлінських рішень та ефективності реалізації молодіжної політики в Україні.

Молодіжні ради виступають одним із ключових інституційних механізмів, що забезпечують участь молоді у виробленні політики та сприяють її становленню як агента змін у системі публічного управління. Постанова «затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи» стала ключовим нормативним актом інституціоналізації молодіжної участі в Україні. Документ запровадив єдину модель створення молодіжних рад при органах влади, закріпив їхній статус як консультативно-дорадчих органів та визначив механізми взаємодії молоді з публічною владою на національному, регіональному та місцевому рівнях.

В контексті молодіжної політики національного рівня варто відзначити діяльність «Молодіжної платформи» – української громадської організації, яка понад 12 років працює у сфері молодіжної політики та молодіжної роботи. Організація спеціалізується на створенні та розвитку молодіжних центрів і рад, впровадженні сучасних інструментів участі молоді та посиленні потенціалу громад [57]. З 2021 р. ключовим напрямом роботи стала підтримка молодіжних центрів і рад по всій Україні, які виступають осередками розвитку молоді у громадах. «Молодіжна платформа» декларує візію стати провідним трендсеттером молодіжної політики та молодіжної роботи в Україні, сприяючи поширенню інноваційних моделей молодіжної участі та інтеграції молоді в процеси місцевого розвитку.

Показовим прикладом внеску громадських організацій у розвиток кадрового потенціалу молодіжної політики є спільна магістерська програма

«Публічне управління та адміністрування молодіжної політики» спільно з Луцьким національним технічним університетом, започаткована «Молодіжною платформою» для формування нового покоління фахівців у сфері публічного управління та молодіжної роботи [57].

Згідно з Аналізом утворення молодіжних рад в Україні станом на грудень 2024 року, на національному рівні функціонує 10 молодіжних рад, до складу яких входить 201 особа [2]. До них належать як консультативно-дорадчі органи при центральних органах виконавчої влади, так і молодіжні ради міжнародних програм. Зокрема, на національному рівні діє Рада з молодіжних питань при Президентові України, а також молодіжні ради при: Міністерстві закордонних справ України, Міністерстві економіки України, Міністерстві культури та стратегічних комунікацій України, Міністерстві охорони здоров'я України, Міністерстві молоді та спорту України, Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України, Голові Верховної Ради України, а також молодіжна рада UNICEF та молодіжна рада програми USAID «Мріємо та діємо».

У 2025 р. в Україні триває активний процес розширення мережі молодіжних консультативно-дорадчих органів на національному рівні. Зокрема, формується низка нових молодіжних рад при центральних органах виконавчої влади. Оголошено про створення Молодіжної ради при Міністерстві аграрної політики та продовольства України [52], розпочато процеси формування молодіжних рад при Міністерстві освіти і науки України [55], Міністерстві енергетики України [53] та Міністерстві розвитку громад та територій України [56]. Така динаміка засвідчує інституційне зміцнення механізмів молодіжної участі та розширення можливостей молоді впливати на формування державної політики в різних секторах.

Поряд із розвитком молодіжних консультативно-дорадчих органів в Україні, важливим кроком стало створення першої молодіжної ради при українській дипломатичній установі за кордоном. Це перша Молодіжна рада, створена при закордонній дипломатичній установі України, покликана об'єднати активну українську молодь, яка проживає в Іспанії, для реалізації спільних

ініціатив у сфері молодіжної політики, публічної дипломатії, волонтерства, встановлення справедливого і тривалого миру в Україні та її відновлення [61]. З огляду на соціально-демографічний склад української громади в Іспанії, ініціатива є надзвичайно актуальною. На початок 2022 р. там проживало близько 12 тис. молодих українців віком до 30 років та близько 8 тис. осіб у віці 30-35 років. Унаслідок повномасштабного вторгнення кількість українців, які отримали тимчасовий захист, зросла до 230 тис. осіб, серед яких 100 тис. молодь до 30 років та 18 тис. особи віком 30-35 років. Крім того, понад 20 тис. уродженців Іспанії є українцями за походженням, що посилює молодіжну складову громади.

Важливою інновацією у сфері державної молодіжної політики став запуск цифрової платформи можливостей для молоді, презентованої Міністром молоді та спорту України під час Українського молодіжного форуму 2025 «Молодь тут». Платформа акумулює можливості для молоді – освітні, кар'єрні, бізнесові, культурні та соціальні можливості від державних інституцій, громадських організацій і приватного сектору [36]. Поява платформи спрямована на забезпечення відкритого, персоналізованого та швидкого доступу молодих людей до ресурсів розвитку та участі.

Інституційний статус вебпорталу [120] та механізм його функціонування офіційно визначені Постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2025 р. №1227 [79], якою затверджено «Порядок подання та оновлення інформації про можливості для молоді, партнерські можливості для молоді та функціонування вебпорталу «Можливості для молоді».

Участь молоді у діяльності молодіжних рад на національному рівні має надзвичайно важливе значення для формування сучасної державної політики. Молоді лідери представляють інтереси молоді на міжнародному рівні, національному рівнях. Члени рад мають змогу безпосередньо впливати на вироблення рішень, оновлювати підходи та сприяти формуванню стратегічних пріоритетів розвитку України. Учасники молодіжних рад беруть участь у розробленні Державної цільової соціальної програми «Молодь України:

покоління стійкості – 2030», долучаються до міжнародних заходів та програм, а також мають можливість надавати рекомендації органам виконавчої влади, при яких вони функціонують. Утворення молодіжних рад при центральних органах виконавчої влади забезпечує системний та інституціоналізований діалог між молоддю і міністерствами. Завдяки цьому молоді люди долучаються до розроблення та громадських консультацій щодо стратегічних документів держави, а також отримують можливість реалізовувати власні ініціативи у сфері відновлення держави.

2.3 Молодіжні ініціативи як інструмент трансформації публічної політики в умовах війни

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 р. пріоритети державної молодіжної політики суттєво змінилися. Її головним завданням стало забезпечення підтримки молоді в умовах війни, розвиток волонтерського руху та утвердження української національної й громадянської ідентичності.

Молодіжна політика зазнала трансформації, пристосувавшись до нових соціально-політичних реалій. Одним із ключових напрямів стала психологічна підтримка молодих людей, які пережили травматичні події, втрати чи вимушене переміщення. Значну увагу приділено програмам соціальної інтеграції внутрішньо переміщеної молоді, що передбачають не лише матеріальну допомогу, а й забезпечення доступу до освіти, працевлаштування, неформального навчання, участі в культурному житті громад і громадській активності.

Попри складні обставини, українська молодь демонструє високу мобілізацію, лідерство та готовність до дії. Активно розвивається волонтерський рух, у якому молоді люди беруть участь у наданні гуманітарної допомоги, організації психологічної підтримки, роботі з дітьми та створенні ініціатив взаємодопомоги. Зростає значення програм реінтеграції молодих ветеранів,

підтримки осіб з інвалідністю, отриманою внаслідок бойових дій, а також залучення молоді до процесів післявоєнного відновлення України.

У відповідь на ці виклики молодіжна політика дедалі більше орієнтується на формування стійкості молоді та створення умов для її самореалізації навіть в умовах війни. Молодь відіграє важливу роль у процесі відновлення України та має значний потенціал у поглибленні співпраці між українськими та міжнародними партнерами у створенні стійких та прогресивних міст майбутнього.

Одним із прикладів молодіжної ініціативи, що виступають інструментом трансформації публічної політики в умовах війни, є програма «ВідНОВА:UA» – платформа, що сприяє залученню молоді до процесів відбудови країни через міжрегіональні обміни, волонтерську взаємодію, неформальну освіту та розвиток лідерського потенціалу. Цей проєкт поєднує різні формати участі молоді, посилюючи її роль як рушійної сили трансформації та суспільної згуртованості.

Проєкт «ВідНОВА:UA» орієнтований на залучення молоді до реальних процесів повоєнної відбудови України шляхом міжрегіональних молодіжних обмінів, волонтерства та неформальної освіти. Молодь бере участь у відновленні об'єктів інфраструктури, здобуває базові навички у сфері будівництва, розвиває громадянські та соціальні компетентності. Окрема увага приділяється формуванню активної життєвої позиції, національної свідомості та солідарності між молодими людьми з різних регіонів [18]. Програма демонструє потенціал інтеграції молодіжної участі у процеси відновлення країни в стратегічні напрями державної молодіжної політики, що сприяє формуванню більш сталої, інклюзивної та відповідальної моделі її реалізації.

Варто зазначити, що під час війни в Україні сформувався та активно розвинувся широкий спектр молодіжних ініціатив, які набули особливого значення завдяки своїй спрямованості на відбудову, волонтерство, розвиток громадянських компетентностей та зміцнення соціальної згуртованості. Такі програми не лише підтримують молодь у складних умовах воєнного стану, а й

забезпечують її реальне залучення до процесів трансформації публічної політики на місцевому й національному рівнях. Приклади молодіжних програм, що найбільш яскраво відображають тенденції залучення молоді до відбудови, розвитку волонтерства, посилення громадянських компетентностей та формування соціальної стійкості, представлено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Приклади молодіжних ініціатив як інструментів трансформації публічної політики в умовах війни

Назва програми/ініціативи	Реалізатори/інституційна підтримка	Ключові елементи діяльності програми	Роль у трансформації публічної політики
БУР (Будуємо Україну Разом) [18]	ГО «БУР» у співпраці з громадами, волонтерськими осередками; підтримка місцевої влади та донорів	Молодіжні обміни, волонтерство, відновлення інфраструктури, неформальна освіта та розвиток громадянських компетентностей, локальні молодіжні ініціативи	Залучення молоді до відбудови, розвиток активного громадянства, посилення практик участі.
Програма «UPSHIFT Ukraine» (ЮНІСЕФ) [96]	ЮНІСЕФ спільно з локальними громадами та молодіжними НУО.	соціальне підприємництво, проєктний менеджмент, інновації молоді, навчальні модулі, менторство та фінансування молодіжних ініціатив	Розвиток молодіжного підприємництва та інновацій, посилення молодіжних спільнот.
Програма «Молодь змінить Україну» [64]	Фонд родини Богдана Гаврилишина; партнерські організації в Україні та Європі; підтримка міжнародних експертів та громадських інституцій	освітні тренінги та лідерські модулі; міжнародні навчальні поїздки і стажування; менторський супровід; гранти для локальних проєктів; створення мережі молодих лідерів	формування покоління молодих лідерів, залучених до публічної політики; поширення європейських практик управління; посилення місцевого розвитку через реалізацію ініціатив; інституціоналізація молоді у владі та громадському секторі
Проект «Активні громадяни»[1]	British Council в Україні; партнерські громадські організації; місцеві органи влади як співреалізатори на локальному рівні	тренінги з громадянської участі та проєктного менеджменту; підтримка мініпроєктів місцевого розвитку; розвиток навичок міжкультурного діалогу; залучення молоді до створення соціальних змін у громадах	посилення культури громадянської активності; підтримка локальних ініціатив, що впливають на рішення влади; формування партнерства між молоддю, громадами та владою; розвиток інструментів участі.

В умовах війни особливої ваги набуває не лише реалізація молодіжних ініціатив, а й системне визнання та масштабування успішних практик, що демонструють здатність молоді впливати на розвиток громад і трансформацію публічної політики. З цією метою з 2017 року в Україні проводиться Конкурс кращих практик молодіжної роботи, організований Міністерством молоді та спорту України спільно з Всеукраїнським молодіжним центром за підтримки міжнародних партнерів [44].

У воєнних умовах конкурс виконує особливо важливу функцію: він не лише відзначає ефективні молодіжні ініціативи, але й стимулює їх поширення між громадами, сприяє підвищенню стандартів молодіжної роботи та формує банк рішень, що можуть бути інтегровані у державні та місцеві політики. Практики, подані на конкурс, демонструють, як молодь реагує на виклики війни – створює волонтерські центри, розробляє інноваційні освітні продукти, працює з молодими ветеранами, підтримує ментальне здоров'я та зміцнює стійкість місцевих спільнот.

Згідно інформації висвітленої на офіційній сторінці Facebook ВМЦ у 2025 році на конкурс подано 199 заявок [127], що свідчить про високу динаміку розвитку молодіжної роботи навіть у складних умовах воєнного стану. Переможцями стали ініціативи у чотирьох категоріях:

1. «Професіонали молодіжної роботи»: магістерська програма «Публічне управління та адміністрування молодіжної політики»; UKRAINIAN COSPLAY FORUM; YOUTH CAMPS.

2. «Досвідчені молодіжні працівники»: проєкт «ReStart» для пацієнтів UNBROKEN; простір ментального здоров'я «Комфортік»; молодіжний осередок 2room.

3. «Новачки»: Молодіжний тиждень 4US; настільна гра «Код Донеччини»; проєкт «Створюй ТУТ!».

4. «Мала громада»: культурно-освітні виїзні заходи «Ми вдома» [127].

Результати конкурсу щороку узагальнюються та презентуються у Каталозі кращих практик молодіжної роботи [40], що забезпечує їх видимість,

доступність для громад та можливість практичного використання у формуванні й реалізації молодіжної політики. Таким чином, конкурс стає важливим інструментом трансформації молодіжної політики, сприяючи інституціоналізації успішних підходів, розширенню міжрегіонального обміну та інтеграції ефективних молодіжних рішень у стратегічні плани розвитку національного та місцевого рівнів.

Проаналізувавши успішні молодіжні ініціативи, можна стверджувати, що в умовах війни вони не лише активно розвиваються, а й набувають нового змісту та функціонального характеру. Молодь демонструє здатність швидко адаптуватися до суспільних викликів та активно формувати напрями розвитку держави, виявляючи високий рівень мобілізації, лідерства і соціальної відповідальності. В Україні діє значна кількість програм і проєктів, спрямованих на відбудову, волонтерську діяльність, розвиток громадянських компетентностей, інклюзію та посилення соціальної стійкості, які забезпечують реальне залучення молодих людей до процесів прийняття рішень на місцевому й національному рівнях.

Такі ініціативи мають інституційну підтримку органів влади та міжнародних партнерів, що створює сприятливі умови для розвитку активного громадянства та підсилює вплив молоді на формування політик відновлення й розвитку громад. Надзвичайно важливою складовою є підтримка ініціатив та молодіжної роботи з боку держави, а також визнання та поширення кращих практик, що сприяє їх масштабуванню та інтеграції у стратегічні документи.

Молодіжні ініціативи в умовах війни стають ключовим чинником соціальних змін, забезпечуючи стійкість громад, підтримку вразливих груп, модернізацію інструментів участі та оновлення публічної політики відповідно до потреб нового покоління. Вони визначають нові пріоритети, змінюють підходи до реалізації державної політики, залучають молодь до процесу ухвалення рішень та сприяють переходу молоді від пасивної до активної ролі в суспільстві, що підтверджує стратегічну роль молоді як агентів відновлення і розвитку України

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ПРАКТИК МОЛОДІЖНОЇ УЧАСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ, МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ

Регіональний і місцевий рівні відіграють ключову роль у практичному втіленні молодіжної участі. На мою думку, саме на цьому рівні вона є найбільш дієвою, оскільки дозволяє молодим людям безпосередньо впливати на вирішення конкретних локальних проблем і брати участь у житті своїх громад. Важливим нормативним документом у цій сфері є Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті [71], яка наголошує, що для побудови демократичного, солідарного та процвітаючого суспільства необхідною умовою є активна участь молоді у процесах ухвалення рішень та здійсненні суспільної діяльності на місцевому й регіональному рівнях.

За результатами аналізу стану розвитку молодіжних рад в Україні, станом на грудень 2024 р. в країні функціонувало 613 молодіжних рад, що свідчить про активне поширення механізмів молодіжної участі на різних рівнях управління. Найбільшу частину з них становлять молодіжні ради місцевого рівня – 577, які працюють у сільських, селищних і міських громадах. Крім того, 23 ради діють на регіональному рівні та в місті Києві, забезпечуючи представництво молоді й координацію молодіжної політики на рівні областей та столиці [2].

Серед регіонів України найбільшу кількість учасників молодіжних рад має Вінницька область, де до їх складу входить 708 молодих осіб. Динаміка розвитку інституцій молодіжної участі в області свідчить про позитивну тенденцію: кількість рад зросла з 26 у 2023 р. до 35 у 2024 р., що демонструє активізацію молодіжних ініціатив і зростання залученості молоді до місцевого самоврядування [2].

3.1 Регіональний рівень молодіжної участі на прикладі Вінниччини: інституційні механізми, практики та виклики

У межах реалізації Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 рр. на регіональному рівні розробляються та впроваджуються обласні цільові програми, які адаптують загальнодержавні пріоритети до потреб конкретних територіальних громад. Такі програми є важливим інструментом практичного впровадження національної молодіжної політики в регіонах, забезпечуючи комплексну підтримку молоді, розвиток молодіжної інфраструктури та механізмів участі.

У Вінницькій області нормативною базою для реалізації молодіжної політики виступає Обласна цільова соціальна програма «Молодь Вінниччини» на 2021-2025 рр., затверджена рішенням №31 Вінницької обласної ради [91]. Програма спрямована на розвиток молодіжних рад, підтримку діяльності молодіжних центрів, сприяння працевлаштуванню молоді, формування життєвих і громадянських компетентностей, залучення молоді до волонтерської діяльності та забезпечення психосоціальної підтримки.

Інституційну координацію реалізації молодіжної політики на регіональному рівні здійснює Департамент соціальної та молодіжної політики Вінницької обласної державної адміністрації [24]. Його завданнями є впровадження державних і обласних програм, розвиток молодіжної інфраструктури, підтримка молодіжних ініціатив та співпраця з інститутами громадянського суспільства.

Згідно з Аналізом утворення молодіжних рад в Україні станом на грудень 2024 р., у Вінницькій області зафіксовано суттєве зростання кількості молодіжних рад. Якщо у 2023 р. їх функціонувало 26, то у 2024 р. – вже 35, тобто протягом року було створено 9 нових рад [2]. Така динаміка свідчить про активізацію молодіжного руху та зростання рівня залученості молоді до процесів місцевого самоврядування. Вінницька область також демонструє найвищий показник чисельності членів молодіжних рад в Україні – 708 осіб, що підкреслює високий рівень молодіжної активності в регіоні [2].

На території Вінницької області діє три молодіжні консультативно-дорадчі органи які забезпечують зв'язок між молоддю та владою, а саме:

1. Молодіжний Конгрес Вінниччини [62];
2. Студентська рада Вінниччини [110];
3. Учнівська рада Вінниччини [103].

Студентська рада Вінниччини (СРВ) є консультативно-дорадчим органом при Голові Вінницької обласної державної адміністрації, створеним для представництва інтересів учнівської та студентської молоді області. Рада об'єднує органи студентського самоврядування закладів освіти та сприяє залученню молоді до процесів формування й реалізації молодіжної політики на регіональному рівні. Свою діяльність СРВ офіційно розпочала 17 листопада 2017 р. відповідно до розпорядження Голови ОДА №787 від 08.11.2017 р., яким було затверджено Положення про Студентську раду Вінниччини [110]. Основними завданнями Ради є участь у реалізації молодіжної політики, співпраця з органами влади, підтримка студентських ініціатив і розвиток громадської активності серед молоді. До складу Ради входить близько 35 представників вищих навчальних закладів, коледжів і професійно-технічних училищ. Організація представляє інтереси студентської молоді в питаннях освітньої політики, проводить форуми, семінари, заходи для студентів та співпрацює з департаментом молодіжної політики Вінницької обласної військової адміністрації.

На регіональному рівні у Вінницькій області також функціонує Молодіжний конгрес Вінниччини – молодіжна рада обласного рівня, що об'єднує представників молодіжних рад територіальних громад регіону. Відповідно до розпорядження №555 Вінницької обласної ради від 21 липня 2021 р. було затверджено Положення про Молодіжний конгрес Вінниччини (МКВ). Конгрес визначено консультативно-дорадчим органом при обласній військовій адміністрації, створеним для забезпечення системного діалогу з молоддю та її залучення до формування й реалізації регіональної молодіжної політики [62].

Згідно положення, основними завданнями Молодіжного конгресу Вінниччини є забезпечення участі молоді у формуванні та реалізації державної політики на регіональному рівні, сприяння консолідації молодіжного руху в області та налагодження партнерства між інститутами громадянського

суспільства й обласною державною адміністрацією. Конгрес бере участь у розробленні та експертизі проєктів актів облдержадміністрації у молодіжній сфері, сприяє залученню молоді до вирішення соціально-економічних, політичних і культурних питань, а також здійснює аналіз і прогнозування соціальних процесів у молодіжному середовищі [62].

Молодіжний конгрес Вінниччини виконує функції координаційного майданчика для обміну досвідом, спільного навчання, налагодження взаємодії та вироблення консолідованої позиції у діалозі з обласною владою. До функцій Молодіжного Конгресу належить подання облдержадміністрації обов'язкових до розгляду пропозицій щодо удосконалення державної політики у сфері молоді, розроблення рекомендацій, проведення громадського контролю за врахуванням цих пропозицій та забезпеченням прозорості діяльності органів влади. Конгрес також здійснює попередню оцінку проєктів нормативних актів, готує рекомендації щодо фінансування пріоритетних напрямів молодіжної політики, сприяє залученню цільових коштів, налагоджує взаємодію між молодіжними радами області та інститутами громадянського суспільства [62].

Регіональний рівень молодіжної участі у Вінницькій області характеризується системним підходом до підтримки молодіжних рад та регулярним розвитком їхньої інституційної спроможності. У межах реалізації обласної цільової Програми «Молодь Вінниччини» (2021–2025 рр.) Департамент соціальної та молодіжної політики Вінницької обласної державної адміністрації спільно з Молодіжним конгресом Вінниччини на постійній основі проводить навчальні заходи для молодіжних рад.

Одним із таких інструментів в 2025 р. став цикл із двох регіональних практичних воркшопів «Прокачана молодіжна рада – розвинена громада», що охопив представників молодіжних рад області та представників органів самоврядування. Формат заходів включав розвиток ключових компетентностей молодіжних лідерів, обмін практичними кейсами між громадами та посилення участі молоді у процесах місцевого самоврядування. Захід став платформою для розширення участі молоді у процесах ухвалення рішень та підвищення

ефективності взаємодії молоді з органами місцевого самоврядування. Важливою особливістю формату стало те, що участь представників місцевого самоврядування забезпечила спільне навчання молодіжних лідерів та представників влади щодо інструментів ефективної взаємодії. Це сприяло формуванню спільного бачення ролі молодіжних рад у громаді та практичному опрацюванню механізмів співпраці між молоддю та органами місцевого самоврядування. Реалізація подібних форматів сприяє формуванню спільного регіонального простору для співпраці молодіжних рад, підвищує рівень їхнього інституційного розвитку та забезпечує сталість молодіжної участі на місцевому рівні.

Важливою складовою системи інституційних механізмів молодіжної участі на регіональному рівні є розвиток молодіжної інфраструктури, зокрема молодіжні простори та молодіжні центри, які забезпечують умови для участі, розвитку та соціальної активності молоді.

На території Вінницької області функціонує розгалужена мережа молодіжних центрів. За даними Асоціації молодіжних центрів України, у місті Вінниця функціонує чотири молодіжні центри [63]. Найвідомішим прикладом є Вінницький обласний молодіжний центр «Квадрат» [128]. До молодіжної інфраструктури міста також належать креативний простір «Level 80», HUB «Місто змістів» та Донецький обласний дитячо-молодіжний центр, які виконують спільну місію – надання молоді безпечного місця для самореалізації.

Метою діяльності центру «Квадрат» є сприяння всебічному розвитку молоді, її соціалізації, самореалізації та національно патріотичному вихованню, а також активній участі у розбудові громадянського суспільства. «Квадрат» виступає практичним майданчиком реалізації стратегічних пріоритетів державної молодіжної політики на регіональному рівні. Простір МЦ «Квадрат» є повністю інклюзивним майданчиком, що враховує потреби різних груп молоді та забезпечує можливості для всебічного самовираження. На базі простору регулярно проводяться зустрічі з представниками органів влади, що сприяє налагодженню конструктивного діалогу між молоддю та місцевим

самоврядуванням. Після початку повномасштабного вторгнення центр став важливою точкою волонтерської активності, що підкреслює здатність просторів трансформуватись у кризові періоди.

Станом на жовтень 2025 р. у Вінницькій області функціонує 25 молодіжних просторів у різних громадах. Останнім відкрився простір «Квадратура» у Літинській громаді. Створення таких локацій стало можливим завдяки проєкту ВОМЦ «Квадрат» - «63 квадрати» та «ВідНОВА:UA» [117].

Важливим кроком у розвитку молодіжної участі на Вінниччині стало затвердження розпорядженням № 52-р від 31 травня 2024 р. Порядку стажування молоді в апараті Вінницької ОВА та її структурних підрозділах Ініціатива орієнтована на залучення громадян, до практичної діяльності в органах влади [103], що створює додатковий механізм включення молоді в управлінські процеси на регіональному рівні та формує майбутній кадровий потенціал. Слід відзначити, що впровадження стажування є важливим кроком до відкритості органів влади для молоді.

Для оцінки розвитку молодіжної політики та безпосередньо молодіжної роботи у Вінницькій області важливим показником є кількість фахівців, які пройшли базові тренінги програми «Молодіжний працівник», що дозволяє відстежити динаміку підготовки кадрів та масштаби поширення стандартів молодіжної роботи в регіоні впродовж 2021-2025 рр. Дані щодо кількості випускників наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Кількість випускників базових тренінгів в м. Вінниця, 2021-2025 рр.

Вінницька область	2021	2022	2023	2024	2025
Кількість	78	244	53	≈23	≈22

Джерело: за 2021–2023 роки – дані сайту «Молодіжний працівник»; за 2024-2025 рр. – дані вебсайту Департаменту соціальної та молодіжної політики ОВА

Представлена динаміка засвідчує нерівномірність підготовки молодіжних працівників у регіоні, що може бути зумовлено воєнним станом, обмеженістю ресурсів та зміщенням пріоритетів молодіжної політики. Водночас продовження підготовки молодіжних працівників у 2024-2025 рр. підтверджує сталість інституційного розвитку молодіжної роботи у Вінницькій області.

Окрім базових тренінгів, у 2025 р. також проводилися спеціалізовані навчальні програми, зокрема: «Молодіжна робота: інформовані про травму» та «Адвокація молодіжної політики в громаді», що спрямовані на поглиблення компетентностей фахівців у сучасних умовах.

Варто зауважити, що попри позитивну динаміку розвитку молодіжної участі у Вінницькій області, зокрема зростання кількості молодіжних рад, активну діяльність консультативно-дорадчих органів та розширення мережі молодіжних просторів, залишаються низка системних викликів, з якими стикаються більшість молодіжних рад регіонального рівня по всій Україні.

Недостатнє фінансування є одним із головних бар'єрів для ефективної діяльності молодіжних рад. Молодіжна політика не є пріоритетною сферою, особливо в умовах воєнного стану, коли більшість ресурсів спрямовуються на оборону та гуманітарні потреби. Фінансування молодіжних рад часто відсутнє або здійснюється за залишковим принципом. Через це ради змушені залучати ресурси самостійно – через співпрацю з громадськими організаціями, донорами та грантовими програмами. Така модель є нестабільною й ускладнює реалізацію довгострокових ініціатив.

Одним із ключових викликів діяльності молодіжних рад є їх обмежений вплив на ухвалення рішень. Через переважно консультативний статус їхні пропозиції підлягають розгляду органами влади, однак не зобов'язують до врахування та реалізації. Така ситуація знижує ефективність молодіжної участі в процесах публічного управління. Зокрема, Молодіжний конгрес Вінниччини у межах процесу планування заходів на наступний рік подавав власні ініціативи та проєкти в роботу, проте остаточне рішення щодо їх включення до обласних програм ухвалюється на сесії обласної ради без гарантії врахування поданих

пропозицій. Водночас позитивним прикладом є залучення МКВ до розроблення обласної програми розвитку молодіжної політики [62], що засвідчує потенціал до посилення партнерства між молоддю та органами влади.

Окремої уваги потребує проблема недостатнього рівня залученості молоді до процесів громадської та політичної участі. Попри наявність інституційних механізмів, значна частина молодих людей залишається поза межами активної участі через обмежений доступ до інформації, нерегулярну комунікацію та слабе охоплення молодіжними заходами. Це призводить до того, що потенційна аудиторія не долучається до програм і ініціатив, а фактична участь зводиться до відносно вузького кола активістів.

Ще одним викликом є обмежений рівень інституційної зрілості молодіжних рад. Їх формування як сталої форми молодіжної участі є відносно новим явищем: активна фаза становлення розпочалася переважно у 2021–2022 роках. Зокрема, Молодіжний конгрес Вінниччини наразі функціонує у другій каденції, затвердженій 31.03.2025 року [24]. У зв'язку з цим багато організаційних, процедурних та комунікаційних процесів перебувають на стадії розвитку. Відсутність усталених механізмів роботи та інституційної наступності ускладнює ефективне функціонування рад і обмежує сталість їхнього впливу на регіональну молодіжну політику.

З метою підвищення ефективності та репрезентативності, регіональним молодіжним радам доцільно забезпечувати інклюзивне представництво молоді з різних соціальних, територіальних та вікових категорій. Зокрема, важливо залучати внутрішньо переміщених осіб, молодих підприємців, ветеранів, військовослужбовців, молодь з вразливих груп, мешканців малих територіальних громад і віддалених районів, а також представників різних вікових груп.

Застосування сучасних засобів комунікації, інструментів неформальної освіти та цифрових платформ виступає ефективним інструментом підвищення рівня залучення молоді до діяльності молодіжних рад. Репрезентативним у цьому контексті є приклад Молодіжного конгресу Вінниччини, який у межах

своїї каденції систематично залучає до складу представників територіальних громад, молодіжних рад та громадських організацій. Такий підхід розширює соціальне охоплення, підвищує інклюзивність, посилює мережеву взаємодію та сприяє формуванню молодіжної політики, орієнтованої на реальні потреби молоді регіону.

Модель молодіжної політики у Вінницькій області характеризується активним розвитком молодіжної інфраструктури, зростанням мережі молодіжних рад і створенням механізмів участі молоді у врядуванні. Водночас обмеженість впливу на рішення, нестача фінансування та слабка залученість стримують реалізацію потенціалу молоді як агента змін. Посилення інституційної сталості молодіжних рад, впровадження механізмів фінансування та розширення доступності участі здатні суттєво підвищити ефективність регіональної молодіжної політики.

3.2 Місцевий рівень молодіжної участі на прикладі міста Вінниці

У бюджеті Вінницької міської територіальної громади (ВМТГ) передбачено окремий напрям фінансування молодіжної політики, який реалізується через видатки на виконання державної молодіжної політики, утримання клубів за місцем проживання, а також фінансування заходів і закладів, пов'язаних із молодіжною діяльністю. Така структура свідчить про комплексний підхід міської громади, що поєднує інституційну підтримку, розвиток молодіжної інфраструктури та реалізацію проєктів, спрямованих на активізацію молоді.

Порівняльний аналіз видатків за 2024-2025 рр. демонструє помірне зростання фінансування основних інституційних напрямів (на 1,95-2,07 %) та певні структурні зміни у розподілі бюджетних коштів. Зокрема, у 2025 р. передбачено окреме фінансування заходів, спрямованих на утвердження української національної та громадянської ідентичності, тоді як видатки за статтею «Інші заходи та заклади молодіжної політики» скорочено на 47,3%, що

свідчить про переорієнтацію молодіжної політики громади відповідно до викликів воєнного часу та зосередження ресурсів на формуванні громадянської єдності.

Координацію та реалізацію молодіжної політики на місцевому рівні забезпечує Відділ молодіжної політики Вінницької міської ради, діяльність якого спрямована на створення умов для самореалізації молоді, її залучення до суспільного життя громади, організацію змістовного дозвілля та підтримку молодіжних ініціатив [11]. У своїй роботі Відділ керується низкою стратегічних документів, серед яких ключову роль відіграють «Комплексна програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді ВМТГ на 2024-2026 роки» [12] та Програма «Місто молодих на 2024-2026 роки» [13]. Ці програми визначають основні пріоритети молодіжної політики громади, окреслюють механізми підтримки молодіжних ініціатив і сприяють розширенню участі молоді у процесах прийняття рішень на місцевому рівні.

У місті Вінниці ключовим інституційним механізмом забезпечення молодіжної участі є Вінницька молодіжна рада – консультативно-дорадчий орган при Вінницькій міській раді. Вінницька молодіжна рада створена з метою забезпечення комплексного врахування позицій молоді у реалізації державної молодіжної політики на місцевому рівні, представлення інтересів молодих жителів громади та формування пропозицій до міської політики. Організаційно Вінницька молодіжна рада підпорядковується Відділу молодіжної політики міської ради, який здійснює координацію та організаційне забезпечення її діяльності. До складу ради входять представники молодіжних організацій, студентського самоврядування та активної молоді громади [69]. Основні завдання Вінницької молодіжної ради визначені її Положенням, серед них: ініціювання розгляду питань і прийняття рішень щодо реалізації молодіжної політики у місті, участь у розробці цільових програм для молоді, моніторинг виконання молодіжних проєктів, представлення інтересів молоді перед органами місцевого самоврядування та сприяння реалізації прав і свобод молодих людей у взаємодії з виконавчими органами міської ради [76].

Молодіжна рада у своїй діяльності активно залучає молодих активістів до участі в політичному, економічному, культурному та духовному житті громади, сприяючи розвитку відповідального та суспільно активного молодого покоління. Засідання молодіжної ради проводяться на регулярній основі у форматі сесій та робочих зборів, у межах яких здійснюється обговорення ініціатив, формування пропозицій, планування заходів та вироблення рекомендацій щодо удосконалення міської молодіжної політики. Рішення, ухвалені радою, мають рекомендаційний характер для міської влади, проте на практиці вони враховуються у процесі підготовки та реалізації рішень, особливо питань, що стосуються місцевої молодіжної політики.

Діяльність Вінницької молодіжної ради є різноплановою – від освітніх тренінгів до волонтерських акцій. Після початку повномасштабного вторгнення у лютому 2022 р., в умовах активної трансформації суспільства, численних викликів, пов'язаних із війною та її наслідками, фокус діяльності Молодіжної ради суттєво змінився. Члени ради активно долучилися до підтримки Збройних Сил України та допомоги внутрішньо переміщеним особам. Провідне місце у діяльності ради посіло волонтерство, зокрема в напрямках гуманітарної допомоги, зборів на потреби армії та роботи з молоддю з числа ВПО. Одним із ключових завдань стало сприяння інтеграції молодих переселенців у життя громади: організація заходів, неформального навчання, соціальної адаптації та підтримки ментального здоров'я.

Згідно з інформацією зі звіту про діяльність Молодіжної ради, опублікованого на сайті відділу молодіжної політики [11], у 2023-2024 рр. рада відновила активну роботу, реалізувавши близько 30 заходів і 70 ініціатив. Серед них: спортивні турніри, творчі майстер-класи, освітні події, спрямовані на розвиток критичного мислення та громадянської політичної свідомості молоді. Також були проведені ярмарки вакансій і стажувань, що сприяло професійній орієнтації молоді та її залученню до активного суспільного життя. Діяльність Молодіжної ради систематично висвітлюється в офіційних соціальних мережах ради [122]. Завдяки регулярним публікаціям, анонсам та фотозвітам рада

інформує молодь про свої ініціативи, залучає нових учасників і підтримує постійну комунікацію з громадою.

Однією з ключових проблем функціонування Вінницької молодіжної ради є недостатній рівень фінансового забезпечення. Як консультативно-дорадчий орган, рада не має власного бюджету й залежить від ресурсної підтримки міської влади. В умовах воєнного стану молодіжна політика не входить до переліку пріоритетних напрямів фінансування, що зумовлює обмежений обсяг доступних коштів та ускладнює реалізацію ініціатив.

З огляду на це, важливого значення набуває залучення альтернативних фінансових ресурсів. Зокрема, у 2024 р. Вінницька молодіжна рада активізувала роботу з міжнародними донорами та локальними фондами, що дозволило залучити близько 460 тис. грн додаткового фінансування для реалізації молодіжних проєктів. Це свідчить про зростання спроможності ради у сфері грантового менеджменту та підсилює її інституційну стійкість в умовах обмеженого бюджетного фінансування.

Варто відзначити, що Вінниця брала участь у конкурсі «Молодіжна столиця України – 2023», а представники відділу молодіжної політики та Молодіжної ради Вінниці взяли участь у тренінгу для міст-фіналістів. Захід був спрямований на посилення спроможності громад у реалізації молодіжної політики та об'єднав команди з різних міст. Учасники отримали практичні рекомендації щодо розробки молодіжних проєктів, співпраці з міжнародними партнерами та залучення додаткових ресурсів [15]. Для Вінниці участь у конкурсі стала важливим етапом розвитку молодіжної політики, адже дала можливість презентувати свій потенціал, обмінятися досвідом з іншими містами та посилити підходи до підтримки молоді на локальному рівні.

З огляду на проведений аналіз, можна зробити висновок, що Вінницький регіон, зокрема місто Вінниця, демонструє розвинену молодіжну інфраструктуру та активне представництво молоді у консультативно-дорадчих органах при місцевій владі. У місті сформована екосистема молодіжної участі, що включає молодіжні ради, молодіжні простори, відділ молодіжної політики та різні форми

волонтерської й проектної діяльності молоді.

Враховуючи наявний інституційний та соціальний потенціал, доцільним є визначення стратегічного пріоритету розвитку Вінниці як молодіжної столиці України, а в довгостроковій перспективі – формування курсу на позиціонування міста як молодіжної столиці Європи. Інституціоналізацію зазначеного пріоритету доцільно забезпечити шляхом включення відповідних положень до Стратегії розвитку міста та Статуту територіальної громади, з визначенням стратегічної мети, візії, завдань, індикаторів ефективності та механізмів розвитку участі молоді у процесах ухвалення рішень. Реалізація такого підходу сприятиме формуванню стійкої екосистеми молодіжної участі, посиленню конкурентоспроможності Вінниці у національних та європейських ініціативах та підготовці до участі в програмі «European Youth Capital».

Важливим напрямом є забезпечення інклюзивності молодіжної політики, що передбачає залучення молоді різних вікових категорій та соціальних груп, включаючи внутрішньо переміщених осіб та молодих ветеранів. Їх інтеграція у суспільне життя громади та участь у розробці рішень підсилюють соціальну згуртованість та сприяють формуванню спільного ціннісного простору.

Для розвитку молодіжної екосистеми необхідно посилити участь молоді у формуванні місцевої політики через механізм бюджету участі, створення робочих груп при профільних відділах влади та розширення можливостей молодіжних громадських ініціатив. Доцільно збільшити фінансування програм для молоді, зокрема через розвиток грантових та стипендіальних механізмів, підтримку проєктів, спрямованих на інновації, неформальну освіту і локальні молодіжні лідерські програми. Такий підхід дозволить сформувати стійку модель місцевого розвитку, у якій молодь виступає активним агентом змін, а Вінниця посилює свої позиції як місто з потужною молодіжною інфраструктурою європейського рівня.

ВИСНОВКИ

Підвищення ролі молоді у сфері публічного управління стало можливим завдяки зростанню уваги держави до проблем молодіжної політики та зміні підходів до її реалізації. Євроінтеграційний курс України, запозичення кращих практик Європейського Союзу, Ради Європи та ООН, а також зростаюче прагнення молодих людей брати участь у суспільних процесах посилили значення молоді як активного учасника і рушійної сили трансформацій у державному управлінні. Проведений аналіз теоретичних підходів, нормативно-правової бази, інституційних механізмів, європейського досвіду та діяльності молодіжних рад на різних рівнях управління дозволив сформулювати узагальнені висновки щодо тенденцій і перспектив розвитку молодіжної політики.

Дослідження процесів еволюції та трансформації молодіжної політики в Україні дало змогу простежити зміни у формах участі молоді та зміцнення її ролі як каталізатора суспільних змін на національному та регіональному рівнях.

На теоретичному рівні підтверджено доцільність використання неоінституціонального та структурно-функціонального підходів. Неоінституціоналізм дав змогу виявити, що оновлення нормативно-правової бази та механізмів державної молодіжної політики сприяє формуванню сталої системи молодіжних рад, тоді як структурно-функціональний підхід показав їх значення у процесах інтеграції молоді, підвищення її легітимності в суспільному житті та забезпечення комунікації між громадянами й владними структурами. Застосування мережевого підходу дозволило розкрити горизонтальні зв'язки між молоддю, державними інституціями, громадськими організаціями та міжнародними партнерами, що особливо важливо в умовах воєнного часу. У сукупності ці підходи засвідчили зростання ролі молоді як чинника оновлення системи публічного управління.

Результати дослідження показали, що впродовж останніх десятиліть молодіжна політика України зазнала глибоких змін. Важливим стимулом цього

процесу стала Угода про асоціацію з Європейським Союзом, яка сприяла впровадженню європейських підходів до участі молоді у суспільному житті. Значний вплив мала Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті, яка закріпила основні принципи інституційної участі молоді через створення молодіжних рад. Прийняття Закону України «Про основні засади молодіжної політики» (2021), створення Українського молодіжного фонду та затвердження Типового положення про молодіжні ради (2018) стали фундаментом для подальшого реформування системи молодіжної політики відповідно до європейських демократичних стандартів.

Початок повномасштабного вторгнення у 2022 р. став викликом, що суттєво змінив динаміку функціонування молодіжних рад в Україні. У цей період спостерігається активний розвиток молодіжних рад, зростання їхньої ефективності та посилення взаємодії з органами влади, громадянським суспільством і волонтерськими ініціативами. Водночас варто зауважити, що воєнний стан став каталізатором для зміни функціонального спрямування молодіжної політики – від акценту на участі до мобілізації ресурсів, розбудови горизонтальних зв'язків та посилення соціальної згуртованості. При цьому на початковому етапі повномасштабного вторгнення участь молоді була здебільшого ситуативною, волонтерською та реактивною, однак із часом трансформувалася у більш структуровану й інституційну діяльність, що включає співпрацю з владою, реалізацію програм підтримки та участь у процесах відновлення.

Проведений аналіз ролі молоді у публічному управлінні через інституційні механізми, зокрема молодіжні ради на національному, регіональному та місцевому рівнях, засвідчив стрімке розширення та інституційне зміцнення мережі молодіжних рад а також наявність значного потенціалу локальних моделей участі та ефективних практик. Регіональний приклад Вінниччини чітко демонструє сформоване середовище співпраці між молоддю, органами влади і студентським самоврядуванням, а також успішну реалізацію партнерських

ініціатив. Зокрема, співпраця обласної молодіжної ради з громадськими організаціями, іншими регіональними і національними молодіжними консультативно-дорадчими органами та об'єднаннями слугує прикладом ефективної інституційної взаємодії.

На місцевому рівні, зокрема у місті Вінниці, спостерігається активний розвиток волонтерських, освітніх, стратегічних та інших молодіжних ініціатив. Це свідчить про зростання ролі молоді у трансформації публічної політики та формуванні активного громадянського суспільства. Водночас, попри позитивні зрушення, зберігаються системні виклики, характерні для більшості молодіжних рад в Україні. Серед них – обмежена інституційна спроможність, невизначений правовий статус, нестача фінансування, низький рівень залученості молоді та нерівний доступ до участі.

Ці фактори підкреслюють необхідність посилення нормативного підґрунтя діяльності молодіжних рад, розширення їхніх повноважень, забезпечення стабільного фінансування, впровадження програм підготовки молодіжних лідерів, а також створення ефективних механізмів впливу молоді на процеси ухвалення рішень.

Проаналізовано діяльність молодіжних ініціатив та програм у період воєнного стану. Доведено, що молодіжна політика та ініціативи суттєво змінили свій напрям відповідно до нових суспільних викликів. Значна кількість програм спрямована на підтримку процесів відбудови, інтеграції та реінтеграції молоді з травматичним досвідом, розвиток підприємницьких та соціальних компетентностей, посилення громадянської активності, удосконалення інструментів участі, а також формування нового покоління молодих лідерів. Важливе місце займають програми залучення молоді до процесів публічної політики, що підкреслює її зростаючу роль у розбудові демократичного та стійкого суспільства.

Роль молоді в публічному управлінні за останні десятиліття зазнала суттєвих змін: від базових форм участі та партиципаційної взаємодії до моделей співуправління, у межах яких молодь розглядається як повноцінний партнер

органів влади. Сучасна молодіжна політика передбачає інтеграцію молоді в усі етапи формування та реалізації державної політики, а також в усі процеси публічного управління. Така трансформація є результатом поєднання внутрішніх реформ і зовнішнього впливу, передусім з боку європейської інтеграції та впровадження європейських стандартів молодіжної участі.

Отже, гіпотеза дослідження про те, що чим вищим є рівень залучення молоді до процесів формування та реалізації публічної політики, тим більш імовірною є трансформація державної політики у напрямі підвищення її адаптивності, інноваційності та демократичності, а також зростання довіри до органів влади, – доведена. У тих громадах, де молодь активно залучена до процесів ухвалення публічних рішень і формування політики, спостерігається підвищення рівня довіри до органів влади. На регіональному рівні, у громадах, де реалізуються молодіжні ініціативи та молоді люди активно залучені до формування та реалізації публічної політики, спостерігається вищий рівень ефективності, демократичності, адаптивності та інноваційності управлінських процесів. Подібні позитивні тенденції фіксуються на національному рівні, в органах влади, де молодь бере участь у співуправлінні та активно долучається до творення політики.

Попри активну тенденцію до розширення мережі молодіжних рад, у багатьох випадках вони залишаються формальними утвореннями з декоративним характером через відсутність належної підтримки з боку органів влади та низький рівень залученості молоді до суспільного життя. Це призводить до низького рівня активності, обмеженого впливу та недостатнього ресурсного забезпечення таких структур. Молодь повинна бути поінформована про наявні можливості участі у процесах ухвалення рішень, а також володіти знаннями й навичками впливу на публічну політику. Особливої ваги набуває навчання ініціативної молоді інструментам громадянської участі та співпраці з органами влади.

Доцільно зазначити, що нормативного закріплення участі молоді недостатньо. Ефективна молодіжна політика потребує інституційної підтримки,

розвитку громадянської активності, стимулювання ініціативності та зацікавленості молоді у впливі на суспільні процеси, розбудові громад і держави. У цьому контексті важливим є формування сталої культури партнерства між молоддю та органами влади.

За результатами аналізу можна стверджувати, що Україна у процесі трансформації молодіжної політики та формування ролі молоді як агента змін орієнтується на кращі практики країн Європейського Союзу, адаптуючи їх до національного контексту. Україна здійснює трансформацію молодіжної політики в унікальному контексті, оскільки соціально-політичні умови, інституційна спроможність, рівень свідомості молоді, її залученість до процесів участі, а також можливості фінансування молодіжної політики та розвитку відповідної інфраструктури, особливо в умовах воєнного стану, суттєво відрізняються від країн Європейського Союзу.

Український досвід засвідчує, що за відсутності сталої підтримки, належного ресурсного забезпечення та системи моніторингу ефективності навіть за наявності формальних нормативних засад діяльність молодіжних рад залишається фрагментарною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активні громадяни. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/active-citizens> (дата звернення: 20.11.2025).
2. Аналіз утворення молодіжних рад в Україні станом на грудень 2024 року. URL: <https://mms.gov.ua/news/analiz-utvorennia-molodizhnykh-rad-v-ukraini-stanom-na-hruden-2024-roku> (дата звернення: 20.11.2025).
3. Артеменко І. В. Взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства у формуванні й реалізації молодіжної політики : дис. ... канд. наук з держ. управління : 25.00.01. Дніпропетровський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентові України, 2017. 252 с. URL: http://www.dridu.dp.ua/nauka/sv_rada_D/dis/Artemenko_dissertation.pdf (дата звернення: 20.11.2025).
4. Баглик В. С. Механізми формування молодіжної політики на міжнародному рівні. Актуальні проблеми державного управління.. 2015. №1 (47). С. 382-386.
5. Балакірева О. М., Головенько В. А. Державна молодіжна політика як важливий напрям діяльності владних інститутів щодо розв'язання проблем молоді в сучасній Україні. Український соціум. 2006. № 6. С. 149-150.
6. Бондар Г. Л., Тадіян Р. В. Оцінка та шляхи підвищення ефективності державної молодіжної політики в Україні. Механізми державного управління. 2019. № 4. (23) С. 50-56.
7. Бородін Є. І. Державна молодіжна політика в Україні: механізм формування та реалізації в контексті розвитку: навч. посібник. Дніпро: Грані, 2018. 120 с.
8. Будуємо Україну Разом. URL: <https://www.bur.org.ua/> (дата звернення: 30.11.2025).
9. Васильєв А. О. Еволюція нормативно-правової бази державної молодіжної політики незалежної України. Державне будівництво. № 1. 2011. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2011_1_37 (дата звернення: 30.11.2025).

10. Видання «Think Youth» від Департаменту молоді Ради Європи. URL: <https://www.coe.int/en/web/youth/-think-youth-newsletter> (дата звернення: 30.11.2025).
11. Відділ молодіжної політики Вінницької міської ради. URL: <https://www.vmr.gov.ua/viddil-molodizhnoi-polityky> (дата звернення: 30.11.2025).
12. Комплексна програма національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2024-2026 роки. URL: <https://surl.li/ognhrr> (дата звернення: 30.11.2025).
13. Програма «Місто молодих» на 2024–2026 роки. URL: <https://surl.li/jbgdtg> (дата звернення: 30.11.2025).
14. Нічого для молоді - без молоді! URL: <https://www.vin.gov.ua/dep-smp/73047-nichoho-dlia-molodi-bez-molodi> (дата звернення: 30.11.2025).
15. Вінниця взяла участь у тренінгу для міст-фіналістів конкурсу «Молодіжна столиця України-2023». URL: <https://www.vmr.gov.ua/vinnytsia-vziala-uchast-u-treninhu-dlia-mist-finalistiv-konkursu-molodizhna-stolytsia-ukrainy-2023> (дата звернення: 30.11.2025).
16. Вплив війни на молодь в Україні – 2024: дослідження. URL: <https://surl.li/lmflsr> (дата звернення: 30.11. 2025).
17. Всеукраїнський молодіжний центр. URL: <https://www.auyc.org.ua/> (дата звернення: 30.11. 2025).
18. ГО "Українська Асоціація Молодіжних Рад". URL: <https://surl.li/vrqisj> (дата звернення: 30.11. 2025).
19. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. Київ : Наукова думка, 1993. 237 с.
20. Головатий М. Ф. Соціальна робота з молоддю: навчальний посібник. Київ : ДЦССМ, 2003. С. 388.
21. Головенько В. А. Український молодіжний рух у XX столітті (історико-політологічний аналіз основних періодів). Київ, 1997. С. 102.
22. Громадська організація «ВідНОВА:UA». URL: <https://vidnova.org.ua> (дата звернення: 30.11. 2025).

23. Декларація про розповсюдження серед молоді ідеалів миру, взаємоповаги та взаєморозуміння між народами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_289#Text (дата звернення: 29.11.2025).

24. Департамент соціальної та молодіжної політики Вінницької обласної державної адміністрації. URL: <https://www.vin.gov.ua/dep-smp> (дата звернення: 29.11.2025).

25. Населення України за статтю та віком на початок року. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html (дата звернення: 29.11.2025).

26. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня : статистичний збірник. Київ: ДССУ, 2022. С. 134.

27. Міністерство молоді та спорту України. Державна цільова соціальна програма «Молодь України». URL: <https://mms.gov.ua/news/analiz-utvorennia-molodizhnykh-rad-v-ukraini-stanom-na-hruden-2024-roku> (дата звернення: 26.11.2025).

28. Державний інститут сімейної та молодіжної політики. URL: <https://clarity-project.info/edr/13684879/> (дата звернення: 26.11.2025).

29. Державний інститут сімейної та молодіжної політики. URL: <https://inmol.org/publishers/dismp/> (дата звернення: 26.11.2025).

30. Державотворець: зміни можливі. URL: <https://kspa.com.ua/derzhavotvorecz-zminy-mozhlyvi/> (дата звернення: 24.11.2025).

31. Деякі питання Українського молодіжного фонду: Постанова Каб. Міністрів України від 28.02.2023 №182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2023-п#Text> (дата звернення: 24.11.2025).

32. Деякі питання Українського молодіжного фонду : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2023, № № 182 : станом на 09.10.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2023-п#Text> (дата звернення: 30.11.2025).

33. Длігач А. Люди з картонками: як молодь змінює правила політичної гри. URL: <https://zn.ua/ukr/reforms/ljudi-z-kartonkami-jak-molod-zminjuje-pravila-politichnoji-hri.html> (дата звернення: 30.11.2025).

34. Долина Д. Є. Рушійні сили Революції Гідності 2013–2014 років в Україні. Збірник наукових праць «Історичні студії імені М. С. Грушевського». 2024. № 2. С. 51–57.

35. Звіт Генерального Секретаря ООН перед Генеральною Асамблеєю, А/36/215 (1981).

36. Матвій Бідний: Платформа можливостей – це перший крок до великої екосистеми підтримки молоді. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/matvii-bidnyi-platforma-mozhlyvostei-tse-pershyi-krok-do-velykoi-ekosystemy-pidtrymky-molodi> (дата звернення: 29.11.2025).

37. Про утворення державної установи “Всеукраїнський молодіжний центр” та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2019, № № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

38. Калініна Г. М., Малюга М. М. NEET - молодь у ракурсі професійного самовизначення та працевлаштування в Україні Допрофільна підготовка учнів у сучасній гімназії: стан проблеми, перспективи : 36. тез Всеукр. науково-практ. семінару, м. Київ, 19 трав. 2025 р. Київ, 2021. 27 с.

39. Канавець М. В. Вплив молодіжного руху на формування та реалізацію державної політики України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. 20 с.

40. Каталоги кращих практик. URL: <https://www.youth-worker.org.ua/library-category/katalogy-krashhyh-praktyk/> (дата звернення: 29.11.2025).

41. Коваль Г. В. Розвиток державної молодіжної політики: теорія, методологія, механізми реалізації: монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 432 с.

42. Комітет міністрів Ради Європи. Рекомендація CM/Rec(2016)7 Комітету міністрів державам-членам щодо доступу молодих людей до прав. Страсбург: Рада Європи, 2016. 28 с.

43. Комітет міністрів Ради Європи. Стратегія молодіжного департаменту Ради Європи до 2030 року: Резолюція CM/Res(2020)2 (прийнята 22 січня 2020 р. на 1365-му засіданні заступників міністрів). Страсбург: Council of Europe, 2020. URL: <https://rm.coe.int/native/0900001680a33177> (дата звернення: 29.11.2025).

44. Конкурс кращих практик молодіжної роботи. URL: <https://www.youth-worker.org.ua/konkurs-najkrashhih-praktyk-molodizhnoyi-roboty/> (дата звернення: 29.11.2025).

45. Конституція України : Стаття 5; 38 Верховна Рада України від 28.06.1996, №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

46. Краснопольська, Т. М. Європейські моделі молодіжної політики та перспективи для України. Політичне життя, 2019, № 3, с. 31-36.

47. Кулик О. М. Особливості управлінської діяльності у сфері молодіжної політики в місті Києві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Київ, 2011. 22 с.

48. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями. України: навч. посіб. Київ академія, 2011. 256 с.

49. Майбутнє молоді в Україні: як працюватиме «Молодіжна гарантія». URL: <https://mms.gov.ua/news/maibutnie-molodi-v-ukraini-iak-pratsiuvatyme-molodizhna-harantiia> (дата звернення: 29.11.2025).

50. Метьюлкіна Н. В. Удосконалення механізмів державного управління у сфері молодіжної політики в умовах соціальної нестабільності. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2017. 280 с.

51. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Повернення додому з-за кордону: опитування громадян України. Липень 2025 р. 24 с. URL: <https://surl.li/crlrpw> (дата звернення: 29.11.2025).

52. Мінагрополітики створює Молодіжну раду. (2025). URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minahropolityky-stvoriuie-molodizhnu-radu> (дата звернення: 29.11.2025).

53. Міненерго оголошує старт набору до Молодіжної ради — запрошуємо молодь долучитись. (2025). URL: <https://surl.lu/wojdej> (дата звернення: 29.11.2025).

54. Попатенко М.М. та інші. Реформування молодіжної політики відповідно до сучасних запитів молоді та держави. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2012-2021 років). Київ: ТОВ «Ройлайд», 2021. 100 с.

55. Міністерство освіти і науки України оголошує про створення Молодіжної ради при МОН. (2025, 06 жовтня). URL: <https://surl.lu/asvbvn> (дата звернення: 29.11.2025).

56. Наказ № 1434 «Про утворення Молодіжної ради при Міністерстві розвитку громад та територій України». URL: <https://surl.li/xnsrps> (дата звернення: 29.11.2025).

57. Молодіжна платформа. URL: <https://surl.li/hlixom> (дата звернення: 29.11.2025).

58. Молодіжна політика в Україні: висновки команди міжнародних оглядачів Ради Європи. Страсбург: Видавництво Ради Європи, 2013. 192 с.

59. Молодіжна політика в умовах війни: програма для посилення громад .: Ресурсний центр ГУРТ. .: URL: https://gurt.org.ua/news/informator/99567/?utm_source (дата звернення: 29.11.2025).

60. Молодіжна політика в умовах децентралізації: методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері: за ред. І. В. Пешої. 2-ге вид. Київ : ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с.

61. Молодіжна рада при Посольстві України в Іспанії. Посольство України в Іспанії. URL: <https://spain.mfa.gov.ua/posolstvo/molodizhna-rada> (дата звернення: 29.11.2025).

62. Молодіжний конгрес Вінниччини. URL: <https://vin.gov.ua/depsmp/molodizhna-polityka/1072-molodizhnyy-konhres-vinnychchyny-main> (дата звернення: 29.11.2025).

63. Молодіжні центри України: Вінницька область. URL: <https://youthcenters.net.ua/vinnytska-oblast/> (дата звернення: 29.11.2025).

64. Молодь змінить Україну. URL: <https://bhfamily.org/proekty/molod-zminyt-ukrayinu/> (дата звернення: 29.11. 2025).

65. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти за ред. Е. М. Лібанової. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 248 с.

66. Національна молодіжна рада України. URL: <https://nycukraine.org/> (дата звернення: 29.11.2025).

67. Національне українське молодіжне об'єднання. URL: <https://www.numo.org.ua/uk/golovna> (дата звернення: 29.11.2025).

68. НМРУ стає Національним Координатором Євроdesk в Україні. NYC Ukraine became National Coordinator of Eurodesk. URL: https://nycukraine.org/en/nmru-staye-natsionalnim-koordinatorom-yevrodesk-v-ukrayini/?utm_source (дата звернення: 29.11.2025).

69. Відділ молодіжної політики. URL: <https://www.vmr.gov.ua/viddilmolodizhnoi-polityky#parentHorizontalTab6> (дата звернення: 28.11.2025).

70. Парубчак І. О. Організаційно-правові механізми реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні: дис. ... канд. наук : спец. 25.00.02. Київ : Юридична практика, 2008, 200 с.

71. Переглянута Європейська хартія участі молоді у місцевому та регіональному житті. URL: <https://rm.coe.int/16807023e0> (дата звернення: 28.11.2025).

72. Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект): монографія. Київ : Український інститут соціальних досліджень; Український центр політологічного менеджменту, 2001. 242 с.

73. Пеша І. В. Обґрунтування напрямів та завдань молодіжної роботи на рівні територіальної громади. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 19-20. С. 155-160.

74. Пеша І., Тілікіна Н. Молодіжна політика в Україні: становлення, виклики та перспективи розвитку. Колективна монографія. Київ, 2025. 368 с.

75. Подкаст про молодіжну політику та молодіжну роботу в Європі «UNDER 30» від Партнерства Ради Європи та Європейського Союзу у сфері молоді. URL: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/podcasts> (дата звернення: 28.11.2025).

76. Положення «Про створення Вінницької молодіжної ради». Вінницька міська рада. URL: <https://surl.li/spkxxw> (дата звернення: 28.11.2025).

77. Положення про Державну установу «Всеукраїнський молодіжний центр» : затверджено наказом Міністерства молоді та спорту України від 27.07.2020 р. № 4285. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/1621-1.pdf (дата звернення: 28.11.2025).

78. Положення про Український молодіжний фонд. URL: <https://uyf.gov.ua/storage/app/uploads/public/691/aee/671/691aee67132e3603635212.pdf> (дата звернення: 28.11.2025).

79. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку подання та оновлення інформації про можливості для молоді, партнерські можливості для молоді та функціонування веб-порталу «Можливості для молоді» від 01 жовтня 2025 р. № 1227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-2025-%D0%BF> (дата звернення: 28.11.2025).

80. При посольстві України в Іспанії створено Молодіжну громадську раду. URL: <https://spain.mfa.gov.ua/news/pri-posolstvi-ukrayini-v-ispaniyi-stvoreno-molodizhnu-gromadsku-radu> (дата звернення: 28.11.2025).

81. Приходько С. М. Соціальна активність молоді в умовах ринкової трансформації суспільства. Київ: Інститут соціології НАН України, 2002. 200 с.

82. Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України : постанова Кабінету Міністрів України № 1031 від 26 серпня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1031-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

83. Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України : постанова Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2024 р. № 366. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

84. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI : станом на 3 вересня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

85. Про затвердження Порядку формування та діяльності Національної ради з питань молоді та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2022 р. № 1011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1011-2022-%D0%BF> (дата звернення: 29.11.2025).

86. Про затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 №1198: станом на 19 листопада 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018-п#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

87. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР: станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

88. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 №280/97-ВР: станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

89. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 01.12.1998 № 281-XIV : станом на 22 трав. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

90. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року: Указ Президента України від 12.03.2021 №94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

91. Про Обласну цільову програму «Молодь Вінниччини» на 2021 - 2025 роки: рішення Вінницької обласної ради від 29 січня 2021 року № 31. URL: <https://vinrada.gov.ua/upload/files/8Sklikannya/4Ses/31.pdf> (дата звернення: 29.11.2025).

92. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 № 1414-IX : станом на 13 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

93. Про публічні консультації: Закон України від 20.06.2024 №3841-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

94. Про Раду з молодіжних питань: Указ Президента України № 462/2021 від 10 вересня 2021 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4622021-40073> (дата звернення: 29.11.2025).

95. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII: станом на 22 трав. 2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text> (дата звернення: 29.11.2025).

96. Програма «UPSHIFT Ukraine». URL: <https://www.unicef.org/ukraine/upshift> (дата звернення: 29.11.2025).

97. Проєкт Ради Європи «Молодь за демократію в Україні: Фаза III» URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/youth-for-democracy-in-ukraine> (дата звернення: 29.11.2025).

98. Рада Європи. Молодь за демократію в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/youth-for-democracy-in-ukraine> (дата звернення: 29.11.2025).

99. Рамкова програма співробітництва між Міністерством молоді та спорту України і Радою Європи у сфері молодіжної політики на 2021-2025 роки. URL: <https://rm.coe.int/-2021-2025-ua/1680ac6b54> (дата звернення: 29.11.2025).

100. Резолюції A/RES/50/81 (1995), A/RES/56/117 (2002), A/RES/62/126 (2008).

101. Резолюція 2250 (2015), прийнята Радою Безпеки ООН на 7573-му засіданні 9 грудня 2015 року. Представництво ООН в Україні. URL: <https://www.refworld.org/ru/legal/resolution/unsc/2016/ru/109527> (дата звернення: 29.11.2025).

102. Реформування молодіжної політики відповідно до сучасних запитів молоді та держави : щорічна доповідь про становище молоді в Україні (за підсумками 2012–2021 рр.) Київ, 2021. 100 с.

103. Розпорядження Вінницької обласної військової адміністрації № 52-р «Про затвердження Порядку стажування громадян з числа молоді» від 31 травня 2024 року. URL: <https://www.vin.gov.ua/oda/stazhuvannia-molodi/69555-rozporyadzhennya-52-r-vid-31-travnia-2024-roku-2> (дата звернення: 29.11.2025).

104. Розпорядження № 948 від 29 грудня 2021 року «Про затвердження Положення про Учнівську раду Вінниччини». URL: <https://surl.lu/jdksmc> (дата звернення: 29.11.2025).

105. Смокова Г. І. Формування та чинники реалізації державної молодіжної політики України у період 2014–2018 рр. : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Вінниця, 2019. 22 с.

106. Соціально-економічний стан домогосподарств України. Результати загальнодержавного вибіркового обстеження соціально-економічного стану домогосподарств (ОСЕСД), проведеного у грудні 2023 – лютому 2024 року: аналіт. звіт. UNICEF, 2024. 52 с. URL: <https://surl.li/ciuhcp> (дата звернення: 29.11.2025).

107. Старинець О. Г. Влада і молодь: особливості взаємовідносин в процесі демократизації українського суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2004. 19 с.

108. Сторожук Р. П. Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізми реалізації : автореф. дис. ... канд. наук

з держ. управління. Одеса, 2007. 16 с.

109. Стратегія молодіжного сектору до 2030 року. URL: <https://www.coe.int/en/web/youth/youth-strategy-2030> (дата звернення: 29.11.2025).

110. Студентська рада Вінниччини. Департамент соціальної та молодіжної політики Вінницької обласної державної адміністрації. URL: <https://www.vin.gov.ua/dep-smp/molodizhna-polityka/581-studentska-rada-vinnychchyny> (дата звернення: 29.11.2025).

111. Тілікіна Н. В. Модель реалізації молодіжної політики в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 17. 127-139 с.

112. Українська асоціація молодіжних рад продовжує свій шлях трансформації. URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/100552/> (дата звернення: 29.11.2025).

113. УМФ: можливості для молоді. Український молодіжний фонд – можливості для молоді. URL: <https://uyf.gov.ua/pro-fond/misiia-ta-priorytety> (дата звернення: 29.11.2025).

114. Хохрякова І. В. Державне управління зайнятістю молоді в контексті формування нових державно-суспільних відносин в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Дніпро, 2010. 20 с.

115. Чалюк Ю.О., Кириленко В.І. NEET–молодь у системі соціально-економічних відносин (NEETs in the System of Socio-Economic Relations). *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. Вип. 35. С. 148–158.

116. Шевченко Н. Еволюція основних концепцій публічного управління. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. 2024. Т.2 (7). С. 17–18.

117. Шпорталюк О. В., Мацишина І. В. Оцінка рівнів молодіжної активності Вінниччини: застосування моделей участі. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 05 листопада 2025 р.)*. Вінниця, 2025.

118. Chevalier, T. La jeunesse dans tous ses États. Paris: Presses Universitaires de France, 2018. 336 с.

119. Coussée F., Williamson H., Siurala L. (eds.). The History of Youth Work in Europe. Volume 5: Autonomy through Dependency. Histories of co-operation, conflict and innovation in youth work/. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2016. 181 p.

120. Easy - Перший в Україні ресурс пошуку нових можливостей для молоді. URL: <https://easy.gov.ua/> (дата звернення: 29.11.2025).

121. Youth in Europe – A statistical portrait. URL: <https://orbi.lu.uni.lu/handle/10993/6401> (дата звернення: 29.11.2025).

122. Instagram Вінницька молодіжна рада URL: https://www.instagram.com/vin_youth_council/ (дата звернення: 28.11.2025).

123. Instagram Вінницька молодіжна рада. URL: https://www.instagram.com/vin_youth_council/ (дата звернення: 28.11.2025).

124. The Youth Department of the Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/youth> (дата звернення: 28.11.2025).

125. United around our values. Reykjavík Declaration. Reykjavík Summit. 4th Summit of Heads of State and Government of the Council of Europe. 16-17 May 2023. URL: <https://rm.coe.int/4th-summit-of-heads-of-state-and-government-of-the-council-of-europe/1680ab40c1> (дата звернення: 28.11.2025).

126. Офіційний сайт програми «Молодіжний працівник». URL: <https://www.youth-worker.org.ua/> (дата звернення: 28.11.2025).

127. Facebook Всеукраїнський молодіжний центр. URL: <https://www.facebook.com/share/1GPF1d2ntV/?mibextid=wwXIfr> (дата звернення: 28.11.2025).

128. Молодіжний центр «Квадрат». URL: <https://www.kvadrat.vn.ua/> (дата звернення: 28.11.2025).

129. Ломонова К. А. Соціальний захист молоді у сфері працевлаштування. *Верховенство права очима правників-початківців : матеріали Всеукр. наук. конф. студентів та аспірантів. (м. Одеса, 24 листоп. 2018 р.).* Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 437-440.

130. Чисельність дітей та молоді в Україні. URL: <https://inmol.org/chyselnist-ditej-ta-molodi-v-ukraini/> (дата звернення: 28.11.2025).

